

**Univerzita Karlova
Právnická fakulta**

Diplomová práce

**Práva dítěte v působnosti orgánů sociálně-právní ochrany
dětí**

2007/ 2008

**Konzultant
Doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.**

**Diplomant
Markéta Millerová
Chelčického 827
76302 Zlín-Malenovice**

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 1.1.2008

Marilena Melková
.....
podpis

Zkratky použité v práci

1. ZoSPOD – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
2. ZoR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
3. Úmluva – Úmluva o právech dítěte
4. EÚLPZS – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
5. SPOD – sociálně-právní ochrana dětí
6. orgán SPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí
7. ministerstvo – Ministerstvo práce a sociálních věcí
8. Úřad – Úřad pro mezinárodní ochranu dětí
9. OÚ – obecní úřad

Obsah

Úvod	1
1 Dítě a rodina.....	3
1.1 Rodina, funkce rodiny, autonomie rodiny	3
1.2 Pojem dítěte a jeho postavení v rámci rodiny.....	8
1.3 Pojem práv dítěte - vývoj, klasifikace, způsobilost k právním úkonům	11
1.4 Dokumenty upravující práva dítěte.....	13
1.5 Úmluva o právech dítěte	15
2 Sociálně-právní ochrana dětí.....	18
2.1 Úprava v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí	18
2.1.1 Obecně	18
2.1.2 Adresáti ochrany	21
2.1.3 Zájem a blaho dítěte	23
2.1.4 Právo upozornění.....	23
2.2 Systém orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jejich funkce.....	27
2.2.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	27
2.2.2 Krajské úřady	28
2.2.3 Obecní úřady obcí s rozšířenou působností.....	32
2.2.4 Obecní úřady.....	41
2.2.5 Ministerstvo	44
2.2.6 Úřad	45
2.3 Poskytování sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty.....	47
3 Úloha soudu při řešení problému	51
3.1 Rodičovská zodpovědnost	51
3.2 Výchovní opatření	56
3.3 Osvojení.....	61
3.4 Předběžné opatření.....	66
3.5 Wallová, Walla proti České republice	67
4 Poručenství a opatrovnictví	70
Závěr	72
Literatura a jiné prameny.....	77
1. Literatura.....	77
2. Články.....	78
3. Internet.....	79

4. Rozsudky ESLP	79
------------------------	----

Úvod

Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD) je veřejnoprávní oblastí práva, která se aplikuje teprve v okamžiku, kdy zájmy dětí nemohou, nechtějí nebo nejsou schopni chránit jejich rodiče nebo osoby za jejich výchovu odpovědné.

Sociálně-právní ochrana dětí, jejíž počátky datujeme do 19. století, u nás prošla za poslední dvě století řadou změn. V současnosti platným právním předpisem upravujícím tuto oblast práva je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (ZoSPOD). Tento zákon definuje sociálně-právní ochranu dětí jako: „...zejména ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnově narušených funkcí rodiny“.

Jeho protějškem v oblasti soukromoprávní je zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

ZoSPOD vymezuje působnost orgánů SPOD, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo a Úřad. Tato působnost spočívá zejména v poskytování poradenské a preventivní činnosti, ve vyhledávání a ochraně ohrožených dětí, ale též fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, dále ve zprostředkování osvojení a pěstounské péče. V neposlední řadě upravuje působnost orgánů SPOD v oblasti ochranné a ústavní výchovy a rozhodování o výchovných opatřeních.

Tato diplomová práce se snaží uchopit uvedenou problematiku v širším kontextu, zejména s ohledem na to, že rozhodující úlohu při péči o nezletilé děti mají rodiče v rámci své rodičovské zodpovědnosti a státní orgány mají zasahovat až v případě, kdy by výkon práv a povinností, které jsou obsahem rodičovské zodpovědnosti, zasahoval do práv dítěte. Ústředním tématem však zůstává specifikace působnosti orgánů SPOD. Okrajově se též dotýká poskytování sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty.

Koncepčně je práce rozvržena kromě úvodu a závěru do čtyř kapitol.

První kapitola pojednává o rodině a její funkci, jakožto prostředí, které má zásadní vliv na rozvoj dítěte a jeho socializaci. Zejména se dotýká jejího významu v současnosti, respektive otázky nutnosti její redefinice. Dále podává definici pojmu dítěte, jeho postavení v rámci rodiny a vývoje jeho práv, především posunu od vymezení dítěte jako objektu práv k jeho chápání jako subjektu práv. Kapitola též vyjmenovává základní dokumenty upravující práva dítěte, podrobněji se zabývá Úmluvou o právech dítěte.

Druhá kapitola je stěžejní částí celé práce. V úvodu shrnuje historický vývoj SPOD na našem území od 19.století do dneška, vymezuje pojem SPOD a orgány, které ji poskytují. Podrobněji se zabývá hlavními principy ZoSPOD a dále vymezuje působnost orgánů SPOD.

Třetí kapitola se zaměřuje na úlohu soudu při řešení probírané problematiky.

Poslední, čtvrtá kapitola podává stručný výklad pojmů poručenství a opatrovnictví.

1 Dítě a rodina

1.1 Rodina, funkce rodiny, autonomie rodiny

Rodina jako instituce zde v jejích nejrůznějších podobách existuje již několik tisíc let. Každý z nás se rodí do určité rodiny jako základní socioekonomické jednotky¹, je v ní vychováván, následně v ní žije a umírá. Je nejlepší formou pro udržení lidské civilizace a předávání hodnot z generace na generaci, její význam je tak nezastupitelný.

Existují různé definice rodiny v závislosti na její formě, která se může různit se změnou kulturně-společenského prostředí. Ve většině společností se setkáváme s rodinou, kterou tradičně tvoří matka, otec a dítě, přičemž jeden z rodičů může chybět nebo se jedná o rodinu sestávající z více generací. V této podobě její *definici* podává například Mucha jako: „....skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“² Širší definici rodiny pak podává Grecmanová jako : „....společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina či buňka, společenská jednotka, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.“³ Grecmanová tak poukazuje na důležitou funkci rodiny, kterou popsal již Dunovský „....jako průsečík života jedince a společnosti. To platí hlavně ve vztahu k dítěti, jeho rozvoji a socializaci, kde zaujímá rodina úlohu rozhodující, nezastupitelnou.“⁴ Rodina tak svým členům poskytuje nejen materiální a emocionální zázemí, ale zároveň působí jako zprostředkovatel vztahu mezi jedincem a společností jako takovou.

Na základě uvedených definic pak můžeme rodinu rozdělit do dvou skupin na *rodinu malou*, některými autory označovanou jako *nukleární*, kterou obvykle tvoří matka, otec a děti, ať už vlastní nebo osvojené a *rodinu velkou*, sestávající z více

---

¹ Mucha, I.: Texty ze sociologie. Praha: Vydavatelství 999, 2001, s. 138

² tamtéž, s. 138

³ Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003, s. 7

⁴ Dunovský, J.: Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum, 1987, s. 9

generací.

Téměř každý člověk ve svém životě patří ke dvěma nukleárním rodinám: rodině výchozí, původní, v níž dochází k jeho socializaci a předávání hodnot, které si následně odnáší do rodiny, kterou sám zakládá.

V historii, ale i v některých současných společnostech pozorujeme pokusy o alternativní rodinné soužití. Již Platón navrhoval veřejnou výchovu veškeré mládeže z rodin svobodných občanů ve státní škole. Ve starověké Spartě byla státu svěřena vojenská výchova dětí. A v polovině 19. století v USA J.H. Noyes založil tzv. *komuny*, kde všichni muži byli manželi všech žen a všichni dohromady vychovávali děti.⁵ Ze současných příkladů pozorujeme izraelské *kibucy* nebo stále rozšířenější případy tzv. *kohabítace*, kdy spolu dvojce partnerů žije v sexuálním vztahu, aniž jsou manželi.⁶ Diskutovanou problematikou stále zůstává otázka homosexuálních párů. Český zákonodárce umožnil osobám stejného pohlaví uzavřít *registrované partnerství* Zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, osvojit společné dítě však mohou stále pouze toliko manželé (p. 66/1 ZoR).

Většina autorů rozlišuje *čtyři základní funkce rodiny*: reprodukční, ekonomickou, emocionální a výchovnou. Jejich význam se však v čase mění, stejně jako se mění význam rodiny pro jedince. Zatímco ještě na konci 19. století plnila rodina zejména *funkci ekonomickou*, byla výrobní jednotkou. Novověká rodina je místem uspokojování citových potřeb, stává se útočištěm před vnějším světem, protiváhou života veřejného. A je založena na intenzivní citové vazbě mezi členy rodiny. Talcott Parsons viděl rodinu jako „přístav intimity chránící před vypjatě konkurenčním prostředím kapitalistické společnosti“.⁷ Hlavními a v čase stabilními se ukazují být *reprodukční a výchovná funkce*. Rodina jako základní jednotka společnosti zajišťuje, že její hodnoty, tradice a znalosti budou předány dalším generacím. Dítě si v rodině osvojuje normy sociálního chování v závislosti na chování rodičů.

Jak dodává Matoušek: „Od starověku až do současnosti bylo provedeno

⁵ Mucha, I.: *Texty ze sociologie*. Praha: Vydavatelství 999, 2001, s. 156

⁶ *tamtéž*, s. 156

⁷ Možný, I.: *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999, s. 47

mnoho pokusů o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby, skupiny, ba i na stát. Tyto pokusy se nikdy v širším měřítku neujaly. Model rodiny tvořené rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje v čase neobyčejnou stabilitu. Prakticky všechny společnosti jsou na tomto přirozeném modelu rodiny založeny. Také všechny funkční formy náhradní rodinné péče o děti usilují o to, aby se alespoň v něčem podobaly dvougenerační rodině.“⁸

Neplnění zejména emocionální a výchovné funkce ve vztahu k dítěti může v krajních případech vést k tomu, že rodiče jsou soudním rozhodnutím zbaveni rodičovských práv a hledá se náhradní rodinná péče. Takovou rodinu označujeme jako *afunkční*. Vedle ní rozlišujeme ještě rodinu *problémovou*, v níž se vyskytují poruchy některých funkcí a principů, avšak zdravý vývoj dítěte ještě není ohrožen a rodina je schopna problémy řešit vlastními silami. A rodinu *dysfunkční*, která není s to své problémy zvládnout a vývoj dítěte je ohrožen.⁹

Rodina tvoří uzavřenou sociální skupinu a zůstává stále otevřená otázka, do jaké míry má stát zasahovat do vztahu mezi takto úzce spjatými jedinci. Hovoříme zde o *autonomii rodiny*, kterou lze vymezit nejen ve vztahu ke státu, ale též ve vztahu jedinců tvořících rodinu navzájem.

Zatímco v minulosti převažovaly rodiny vícegenerační a rodina podléhala kontrole širšího příbuzenstva, v moderní době, kdy se prosazuje tzv. *neolokalita* a nově zakládaná rodina nově vytváří i samostatnou domácnost, přejímá tuto úlohu stát. Finanční podpora státu, zejména systém sociálního zabezpečení, nahrazuje potřebu soužití více generací, kde děti materiálně zabezpečují své rodiče. Na rodině však bezpochyby zůstává hlavní zodpovědnost za výchovu dětí a forma jejího provedení. Na státu je pak, aby poskytoval prostor pro její provedení.

Stát má povinnost zakročit v případě porušování lidských práv. Je tak otázkou kolize sociálního a liberálního státu, do jaké míry mu přísluší zasahovat v případě tzv. domácího násilí.¹⁰ Zpráva o stavu rodiny Ministerstva práce a sociálních věcí z

---

⁸ Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 10

⁹ Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003, s. 7

¹⁰ V sociálním státě se v zákonech, v postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice

roku 2004 uvádí: „Autonomie rodiny neznamena pochopitelně nezávislost na legislativních normách jakožto obecném rámci vymezujícím prostor svobody. Stát proto musí zakročit ve chvíli porušování lidských práv v rodinách, např. v případě domácího násilí nebo týrání dětí.“¹¹

Ve společnosti dochází k neustálým změnám, ať už ekonomickým, politickým či společensko-kulturním. Tyto změny se bezpochyby odrážejí též v rodinném životě jedinců. Změny na jedné straně vedou k větší soudržnosti rodiny, jedinec vidí v rodině hlavně útočiště před vnějším světem, na druhé straně k podstatným změnám v jejich funkcích. Stabilita současné rodiny je tak založena více na vnitřních stabilizačních faktorech než na vnějších tlacích ze strany širokého příbuzenstva. Sociologové hovoří o *rodině v krizi*. Obecně za hlavní důvody změny považují tyto faktory: 1. sexuální revoluce na přelomu 18. století, kdy se objevuje romantická láska. Jedinec si sám vybírá partnera a není již závislý na výběru rodičů. 2. změna role ženy ve společnosti pod vlivem feministických teorií a 3. umožnění rozvodu, který vede k tzv. sériové monogamii, kdy žena či muž žili s jedním partnerem po určitou dobu, a pak jej vystřídali a žili s partnerem dalším. Dalšími důvody mohou být: uzavírání manželství ve vyšším věku, snižující se sňatečnost, zvýšení počtu domácností s jedním rodičem, snižování porodnosti. Rodina moderní doby se označuje jako *vztahová*. Jedinec od rodiny očekává zejména plnění její emocionální funkce, což vede k destabilizaci manželství a partnerského soužití vůbec.

Závěrem je však potřeba položit si otázku, zda se ocitá v krizi rodina jako instituce nebo pouze definice rodiny, jak jsme ji doposud znali? Zajímavý je pohled anglických autorek Penny Booth a Cathy Kennedy, které rozlišují dva pohledy na tradiční rodinu. Konzervativní, pro nějž je ideální rodinnou formou soužití muže a ženy, kteří společně vychovávají děti, tzn. tradiční dvougenerační model. A liberální, jenž zastávají ti, kteří dle autorek přicházejí z prostředí, které buď nevycházelo z tradičního modelu nebo jejichž zkušenost s takovým modelem poznamenala jejich

---

prosazuje, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Liberální stát, v němž základní hodnotou je svoboda individua, je stát nutný k ochraně této svobody. Kde začíná osobní svoboda, končí státní moc, která může zakročit jenom, když je porušena svoboda osobní. (wikipedia.cz)

¹¹ Národní zpráva o rodině, MPSV 2004, s. 7

osobní rozvoj. Dle nich je zlatý věk tradiční rodiny „mýtem, jenž zakrývá patriarchální tyranii, zmařené ambice žen, domácí násilí a zneužívání dětí“.¹²

---

¹² Penny Booth and Cahy Kennedy : The traditional Family and the Law, 2005, Family Law, s. 482-487

1.2 Pojem dítěte a jeho postavení v rámci rodiny

Úmluva o právech dítěte přijatá dne 20. listopadu 1989 v New Yorku definuje pojem dítěte v čl. 1 jako : „ ...každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník stanoví v p. 8/2 : „Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné.“

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v p. 2/1 stanoví, že dítětem se pro účely tohoto zákona rozumí *nezletilá osoba*.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon v části druhé, hlavě šesté p. 216b stanoví, že dítětem se podle p. 216 a p. 216a rozumí osoba mladší osmnácti let.

Uvedené předpisy tak pojem dítěte spojují s pojmem *zletilosti*, které je možno nabyt dvěma způsoby. Buď dovršením věku osmnácti let nebo uzavřením manželství. Výjimku tvoří Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, dle něhož je dítětem osoba mladší osmnácti let, tedy bez ohledu na to, zda nabyla zletilosti dříve nebo ne.

Postavení dítěte a nahlížení na něj, jak společensky, tak právně se v průběhu století vyvíjelo a měnilo. Ve starém Řecku otec dítě po narození prohlédl a v případě, že mělo viditelnou vadu, jej mohl zavrhnout. Pátý den po narození bylo přijímáno do rodu, tedy do souboru rodin, jejichž muži odvozovali svůj původ od společného předka a používali jeho jméno. Desátý den po narození dostalo i vlastní jméno a teprve od tohoto okamžiku bylo považováno za plnoprávnou bytost. Potraty v této době stíhány nebyly a nenarozené děti se netěšily právní ochraně. Běžné bylo odkládání dětí v košíku nebo hlíněné nádobě na veřejná místa. Nalezené dítě se pak mohlo stát otrokem toho, kdo jej vychoval. Když se dítěte ujala bezdětná žena a její muž ho uznal za svého potomka, nebyl v jeho společenském postavení rozdíl oproti vlastnímu dítěti. Před zavedením Solónových zákonů se mohlo dítě stát i předmětem zástavního práva. Otec byl pak jediným zákonným zástupcem svých dětí před

soudem a jinými státními orgány. U synů do doby jejich zletilosti, u dcer do doby jejich sňatků.¹³

Zvyk odkládat přebytečné děti, existující u starých Řeků a Slovanů, přetrvává celý středověk. Na konci středověku jsou zřizovány první nalezince. Dětství v tomto období je krátké, trvá zhruba do osmi let, poté se dítě stává dospělou osobou a začíná pracovat buď v zemědělství nebo odchází do učení.¹⁴

Ve starém Římě byla pravomoc otce rodiny, tzv. *patria potestas*, nad dětmi téměř bez hranic. Je však třeba rozlišovat postavení dítěte v právu soukromém a v právu veřejném, kde mělo postavení samostatné a bylo svobodným římským občanem. Otec měl nad dítětem tzv. *potestatem vitae necisque*, právo nad životem a smrtí. Ovšem těžší tresty vyžadovaly úřední schválení.¹⁵

Za Oktaviána Augusta dochází k posunu v tom smyslu, že otec byl povinen poskytovat dětem přiměřenou výživu, jejíž splnění mohlo být vymáháno soudně.¹⁶

Ještě v 19. století vycházel občanský zákoník z roku 1811 z dělení dětí na manželské a nemanželské, jejichž právní postavení bylo nerovnoprávné, ačkoli vyživovací povinnost k otci již upravena byla. Francouzský **Code Civil** přiznával omezené dědické právo jen těm dětem narozeným mimo manželství, jejichž otec své otcovství dobrovolně uznal. Ovšem k dětem pocházejícím z cizoložného nebo krvesmilného poměru zákon uznání otcovství ani neumožňoval.¹⁷

V průběhu 20. století pak dochází ve většině evropských zemích ke stírání právních rozdílů mezi dětmi narozenými z manželství rodičů či mimo ně. U nás k tomu dochází **Zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Zákonem z roku 1963** byl opuštěn pojem rodičovské moci vyjadřující postavení dítěte jako objektu výkonu rodičovských práv.¹⁸

V moderní době hodnota dítěte v rodině stoupá, dítěti je věnována rozsáhlá, zvláště materiální, péče spojená s dlouhodobou přípravou k výkonu povolání,

---

¹³ Matoušek, O. : Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 16an.

¹⁴ tamtéž, s. 16an.

¹⁵ Kíndl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 143

¹⁶ tamtéž, s. 143

¹⁷ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 73

¹⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 89-90

uskutečňovanou mimo rodinu. Ekonomická závislost dítěte na výchozí, původní rodině se odsouvá hluboko za hranici biologické dospělosti.¹⁹

---

¹⁹ Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003, s. 7

1.3 Pojem práv dítěte - vývoj, klasifikace, způsobilost k právním úkonům

S ohledem na pojem práv dítěte můžeme rozlišovat šest historických etap poznávání dítěte a dětství.

První etapa začíná ve starověku a trvá do 4. století po Kristu, hovoříme o období *infanticidy*, tzn. zabití dítěte. Dítě je chápáno jako předmět nulové hodnoty, je zcela závislé na rozhodnutí otce. Dítě je bráno jako člověk, až když se stane dospělým.

Druhou etapu trvající od 4. do 13. století je možno charakterizovat jako období nevšímavosti k dítěti. Přesto s nástupem křesťanství jako státního náboženství se mění i hodnota dítěte, byl vydán zákaz zabíjení dětí. Dítě je však nadále chápáno jako zmenšenina dospělého.

Třetí etapa trvající až do 17. století, je spojena s prvními poznatky o vývoji dítěte a jeho potřebách. Charakteristický je ambivalentní přístup k dítěti.

Čtvrtá etapa, *období intruze*, trvá pouhé jedno století a do popředí zájmu se dostávají potřeby dítěte a začínají být rozpoznávány a uspokojovány.

Pátá etapa zahrnuje celé 19. století a přechází až do poloviny století dvacátého. Jde o etapu socializační, kdy v 19. století začíná tažení proti dětské práci (zejména Anglie). Postupně je vydáváno zákonodárství zakazující práci dětí pod zemí, následují časové limity dětské práce, dále věkové ohraničení až nakonec její úplný zákaz až do patnáctého roku dítěte.

Pro šestou etapu je charakteristická podpora a pomoc dítěti ve vyrovnání všech jeho nezralostí, způsobených stupněm vývoje a náležitě nerozvinuté obranyschopnosti. Dítě se v moderním světě stává partnerem dospělého, především rodičů. A dětství je chápáno jako období přípravy na celý život člověka.²⁰

Paragraf 32/1 Zákona o rodině stanoví, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Základními činiteli ve výchově dítěte jsou tak jeho matka a otec. Dítě je ve vztahu k rodičům zásadně rovnoprávným subjektem a rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem (p. 32/2 ZoR). Výchova ale není

---

²⁰ zdroj: dětská práva.cz

pouze předmětem rodinného zájmu, ale otázkou zájmu celé společnosti. Ustanovení zákona o rodině tak zdůrazňuje primát rodičů při výchově dítěte. Teprve v případě selhání výchovných funkcí rodiny a ohrožení zdravého vývoje dítěte po stránce nejen fyzické, ale též psychické a sociální, přicházejí v úvahu metody společenské pomoci rodičům. Významnou úlohu zde hraje taktéž prevence, kterou plní například výchovní poradci, pedagogicko-psychologické poradny nebo střediska výchovné péče pro děti a mládež zřizovaná na základě Zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních.

Široký výčet práv dítěte podává Úmluva o právech dítěte, která pro Českou a Slovenskou Federativní republiku vstoupila v platnost dnem 6. února 1991. Dělení dětských práv v ní vypočtených nabízí Hrušková v Českém rodinném právu :

- ochranná práva,
- práva směřující k zabezpečení blaha dítěte,
- práva směřující k osvobození dítěte,
- práva ve vztahu k rodičům²¹.

Tato práva dítěte nabývá v souladu s p. 7/1 OZ narozením. V případě, že se narodí živé, má je i dítě počaté, tzv. nasciturus. Hovoříme o *způsobilosti k právům a povinnostem*.

Vedle toho rozlišujeme ještě *způsobilost k právním úkonům*, tedy způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat těchto práv a brát na sebe povinnosti. Dle ustanovení p. 8/1 OZ vzniká v plném rozsahu zletilostí (viz kap. 1.2). Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku (p. 9 OZ). Způsobilost dětí k právním úkonům je tak pouze částečná.

Při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé, jej zastupují rodiče (p. 36 ZoR) jako jeho zákonní zástupci (p. 26 a p. 27/1 OZ). Pokud by však šlo o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí těchto rodičů, nemůže žádný z rodičů zastoupit své dítě a soud ustanoví dítěti *opatrovníka* (p. 37/1,2 ZoR). Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán sociálně-právní ochrany dětí (p. 37/2 věta druhá ZoR).

---

²¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. Brno: Doplněk, 2001, s. 29

1.4 Dokumenty upravující práva dítěte

Právní normy upravující právní postavení dítěte můžeme nalézt nejen v právních předpisech našeho právního řádu, ale též v řadě mezinárodních úmluv.

Listina základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky ve svém čl. 32 zaručuje ochranu rodičovství a rodiny zákonem, zvláštní ochranu pak zaručuje dětem a mladistvím. Zrovnoprávňuje děti narozené v manželství a mimo ně. Ve vztahu rodičů a dětí uvádí, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají na rodičovskou výchovu a péči právo. Omezení práv rodičů a případné odloučení nezletilých dětí od rodičů proti jejich vůli je možné pouze rozhodnutím soudu na základě zákona. Rodiče pečující o děti mají právo na pomoc ze strany státu.

Čl. 10 Ústavy České republiky, ústavního zákona č. 1/1993 Sb. stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Jde zejména o již několikrát zmiňovanou **Úmluvu o právech dítěte** z roku 1989, dále Úmluva o lidských právech a základních svobodách z roku 1950, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, Úmluva o osvojení dětí z roku 1967, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993, Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí z roku 1996. Dále Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství z roku 1975 a Evropská úmluva o výkonu práv dětí z roku 1996.

Mezinárodní organizací kontrolující dodržování práv dítěte na mezinárodní úrovni je UNICEF.

Základním předpisem upravujícím zajišťování sociálně-právní ochrany dětí je **Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí**, který je veřejnoprávním protějškem soukromoprávní problematiky rodinného práva upravené v **Zákoně č.**

94/1963 Sb., o rodině, s nímž se nepřekrývá ani nekříží.²²

Dalšími předpisy, které s probíranou problematikou souvisí jsou **Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník** a **Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.**

---

²² Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 17

1.5 Úmluva o právech dítěte

Dne 20. listopadu 1989 byla v New Yorku přijata Valným shromážděním OSN Úmluva o právech dítěte. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána dne 30. září 1990. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991. V platnost vstoupila dnem 2. září 1990 (čl. 49/1), pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost dne 6. února 1991 (čl. 49/2). Tehdejší Česká a Slovenská Federativní Republika se tak připojila k dalším 190 státům, které Úmluvu podepsaly a ratifikovaly. Nepřijaly ji pouze dva státy - USA a Somálsko. USA tento dokument pouze podepsalo, ale neratifikovalo. Jedná se tak vůbec o nejrozšířenější úmluvu v historii lidských práv.

Úmluva je soubor standardů a závazků a podává přehled základních lidských práv pro děti kdekoli a kdykoli. Je založena na čtyřech principech: nediskriminování (čl. 2), nejlepší zájem dítěte (čl. 3), právo dítěte na život (čl. 6), přežití a rozvoj a respektování názorů dítěte (čl. 12).²³ Vůdčím duchem Úmluvy je nejlepší zájem a blaho dítěte (čl. 3) při jakékoli činnosti týkající se dětí. Úmluva vychází ze tří zásad: provision, protection, participation.²⁴

Práva, jež Úmluva zajišťuje jsou:

Článek 6 právo na život

Článek 7 právo na jméno, státní příslušnost a pokud je to možné právo znát své rodiče a na jejich péči

Článek 8 právo na zachování totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků

Článek 9 právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči (ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte)

Článek 10 právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči

Článek 11 právo, aby nedocházelo k nezákonnému přemísťování dětí do zahraničí

²³ www.detskaprava.cz, Knight, J.: Dětská práva v mezinárodním kontextu, Práva dětí- teorie a praxe

²⁴ zajišťování vývoje dětí, ochrana dětí, účast dětí na životě společnosti a jeho právní subjektivita

- Článek 12** právo svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se jej dotýkají
- Článek 13** právo na svobodu projevu
- Článek 14** právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství
- Článek 15** právo na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování
- Článek 16** právo na zákonnou ochranu proti zásahům nebo útokům do soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence a nezákonným útokům na svou čest a pověst
- Článek 17** právo na přístup k informacím a na ochranu před škodlivými informacemi
- Článek 18** právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena
- Článek 19** právo na ochranu před násilím a zanedbáváním
- Článek 20** právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem
- Článek 21** práva související s osvojováním dítěte
- Článek 23** právo postiženého dítěte na zvláštní péči
- Článek 24** právo na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu
- Článek 26** právo na výhody sociálního zabezpečení
- Článek 27** právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj
- Článek 28** právo na vzdělání
- Článek 31** právo na odpočinek a volný čas
- Článek 32** právo na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě
- Článek 33** právo na ochranu před požíváním psychotropních látek a před využíváním při výrobě a distribuci těchto látek
- Článek 34** právo na ochranu před sexuálním násilím a zneužíváním
- Článek 37 pí.s.d)** právo na okamžitý přístup k právní nebo jiné odpovídající pomoci

V roce 2000 byly k Úmluvě přidány dva opční protokoly: **Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů a Opční protokol týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.**

Plnění Úmluvy sleduje *Výbor pro práva dítěte* (čl. 43 an.), který se poprvé sešel v roce 1991. Skládá se z deseti odborníků volených na období čtyř let ze seznamu osob navržených státy, které jsou smluvní stranou úmluvy. Výbor

identifikuje nebezpečí ohrožující blahobyt dětí ve světě a hledá praktická řešení konkrétních problémů. Smluvní strany úmluvy mají povinnost každých pět let předkládat výboru pravidelné zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo (čl. 44 an.).

2 Sociálně-právní ochrana dětí

2.1 Úprava v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí

2.1.1 Obecně

Historický exkurs

Sociálně právní ochrana dětí prošla za poslední dvě století řadou změn. Její počátky jsou datovány do druhé poloviny 19. století. V tomto období se začíná objevovat tzv. veřejná péče chudinská, která navázala na soukromou dobročinnost rozvíjenou jak jednotlivci, tak soukromými institucemi a církví. Veřejná správa přebírá úkoly původně řešené těmito jednotlivci nebo charitativně motivovanými skupinami teprve v pozdějším období vývoje.

Koncem roku 1863 byl vydán **říšský zákon domovský č. 105 říšského zákoníku**, na který navázal **zemský zákon chudinský pro Čechy č. 59 zemského zákoníku** ze dne 3.12.1868. Dle něj byl nárok na chudinské zaopatření subsidiární (podpůrné) povahy a vznikl teprve tehdy, neměl-li chudý jiný zákonný nárok na potřebné zaopatření. P. 26 domovského zákona definoval *chudého* jako toho, kdo si nemůže vlastními silami opatřit potřebnou výživu. Příslušnost k domovské obci se nabývala buď udělením, vydržením nebo ze zákona, přičemž domovská příslušnost manželky a manželských dětí se nabývala dle příslušnosti manžela. A právě z této domovské příslušnosti pak vyplývalo právo na zaopatření chudinské. Osirelým a opuštěným dětem byla v rámci chudinské péče poskytována výchova nahrazující rodinnou, a to buď ve zvláštních ústavech nebo v pěstounské péči, které bývala dávána přednost. Okresy a země se měly starat o ústavy (sirotčince, dětské domovy, azyly a útulky) potřebné pro osirelé a opuštěné děti. Avšak stinná stránka takové úpravy spočívala zejména v nedostatku finančních prostředků obcí, jež následně brzdily úspěšně započatou péči o děti. A tak se již koncem devatenáctého století objevují snahy o reformu systému. Jisté řešení přinesl **zákon č. 62/1901 ř.z.**, který vytvořil základ pro utváření zemských sirotčích fondů tím, že přikázal část přebytků sirotčích pokladen k účelům zaopatření a výchovy osirelých, opuštěných a

zanedbaných.

Od roku 1904 se začínají seskupovat první skupiny osob schopných a ochotných spolupracovat se samosprávnými orgány při poskytování pomoci osiřelým a opuštěným dětem právě z prostředků sirotčího fondu. Dostaly název „*okresní komise pro péči o mládež*“. O něco později v roce 1908 vytvořila skupinka několika osob *Českou zemskou komisi pro péči o mládež při zemské školní radě*.

Po vzniku samostatného Československa byly okresní péče o mládež prohlášeny za organizační střediska veškeré dobrovolné péče o mládež v okresech a jiná sdružení a zařízení k nim byla přičleněna jako zařízení sdružená. Významným právním dokumentem ve vývoji okresních péčí se stalo vládní nařízení č. 20/1930 Sb., které bylo prováděcím předpisem **zákona č. 256/1921 Sb., o hromadném poručení**. Podle těchto úprav, jestliže nebylo vhodných osob, které by byly ochotny přijmout poručení nezletilých, pověřil poručenský soud výkonem poručení okresní péči o mládež. Ty byly povinny hájit práva a zájmy poručenců.

V roce 1947 byl vydán **zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež**, jímž přešly úkoly péče o mládež na okresní a zemské národní výbory a na úrovni okresních národních výborů byly zřízeny *komise okresní péče o mládež*, v jejichž sídlech byly zřízeny *úřadovny péče o mládež*. Ústředním orgánem se stalo *Ministerstvo sociální péče*.

Podstatným zásahem do ochrany dětí byl **zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže**, který vycházel z mylných představ, že změna politických, sociálních a hospodářských poměrů automaticky odstraní všechny příčiny, pro něž bylo třeba dětem poskytovat ochranu. Sociálně-právní ochranu definoval jen jako výkon hromadného poručení a opatrovnictví, jako zvláštní ochranu dětí, které nejsou v péči svých rodičů, jako činnost poradní a pomocnou s tím, že stát přispívá na úhradu osobních potřeb dětí, které to potřebují. Teprve **zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině** umožní svěřit dítě do výchovy jiného občana než rodiče za předpokladu, že poskytuje záruku jeho řádné výchovy. Svými ustanoveními otevřel cestu vzniku dětských vesniček. Jeho snahy byly završeny **zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči**.

Vládním nařízením č. 73/1956 Sb. došlo ke zrušení úřadoven ochrany mládeže a k přenesení jejich působnosti znovu na národní výbory. Ústředním orgánem se stalo ministerstvo školství. A teprve na **základě zákona č. 1/1969 Sb.** přešla sociálně-právní ochrana dětí do působnosti nově zřízeného ministerstva práce

a sociálních věcí.

Stav platný před účinností **zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí** lze charakterizovat tak, že činnost orgánů směřující k ochraně dětí v tradičně vymezených situacích upravoval zákon o rodině a z hlediska kompetenčního předpisy o sociálním zabezpečení (zákon č. 125/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, jenž zahrnul do sociální péče i sociálně-právní ochranu dětí jako jednu ze služeb sociální péče).²⁵

Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí se významně dotkla zejména reforma veřejné správy realizovaná v roce 2003. V souvislosti s ní byla přijata novela **zákon č. 320/2002 Sb.**, na základě níž přešla působnost okresních úřadů jako orgánů sociálně-právní ochrany dětí na obce s rozšířenou působností a jejich obecní úřady.

Poslední novelou je **zákon č. 134/2006Sb.**, která vedle řady dalších změn rozšířila okruh dětí, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje.

Současná právní úprava

Podle teorie práva je sociálně-právní ochrana veřejnoprávní oblastí práva, která se aplikuje teprve tehdy, jestliže zájmy dětí nemohou, nechtějí nebo nejsou schopni chránit jejich rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dítěte.²⁶

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (ZoSPOD) ve svém p. 1 demonstrativně vypočítává, co se sociálně-právní ochranou dětí rozumí. Jde zejména o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Jde o výčet příkladný, neboť s ohledem na p. 5 ZoSPOD, dle něhož je předním hlediskem sociálně-právní ochrany zájem a blaho dítěte, se mohou vyskytnout i další případy, které nejsou v p. 1 výslovně vypočteny, avšak orgány sociálně-právní ochrany dětí musí ochranu poskytnout.

Je však třeba zdůraznit, že rozhodující úlohu při péči o nezletilé dítě, při jeho zastupování a správě jeho jmění hrají rodiče v rámci své rodičovské zodpovědnosti (p. 31 ZoR) a státní orgány zasahují až v případě, kdy by výkon práv a povinností,

---

²⁵ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 9-14

²⁶ Novotná, V.: Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a Rodina 11/2004

kteře jsou obsahem rodičovské zodpovědnosti, zasahoval do práv dítěte. Tzn. v případě, kdy rodiče buď neplní své povinnosti nebo nevykonávají svá práva vůbec nebo je naopak zneužívají (p. 6 ZoR). Nedotčena zůstává úprava ve zvláštních právních předpisech, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. Půjde například o Trestní zákon, Trestní Řád, Zákon o sociálním zabezpečení, Zákon o péči o zdraví lidu.

Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.

Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních předpisech různé právní síly a tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, v závislosti na jejich působnosti.²⁷

2.1.2 Adresáti ochrany

Zákon v p. 2/2 poskytuje výčet dětí, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje.

Půjde o dítě, které má na území České republiky a) trvalý pobyt, b) má podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů) povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů, c) podalo žádost o udělení azylu na území České republiky, d) je oprávněno trvale pobývat v souladu s p. 87 Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů nebo e) pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky nebo které pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu, jímž je Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců.

---

²⁷ Novotná, V., Burdová, E., Brabeneč, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 18

V rozsahu p. 37 a 42 ZoSPOD poskytují orgány sociálně-právní ochrany ochranu také dítěti, které nesplňuje podmínku v p. 2/2 pís.b) až d) ZoSPOD. Jde zejména o děti, které vyžadují okamžitou pomoc, tzn. ocitli se bez jakékoli péče nebo jejich život nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy nebo narušeny, dále jde-li o dítě, které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.

Vedle dětí s trvalým pobytem na území České republiky se ochrana poskytuje i dětem s pobytem přechodným. Zákon o SPOD je tak v souladu s článkem 2 Úmluvy o právech dítěte, který státům, které jsou smluvní stranou této Úmluvy, ukládá zabezpečení a ochranu práv stanovených touto Úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí a to bez jakékoli diskriminace.

Děti, na něž se sociálně-právní ochrana *zaměřuje* (p. 6/1 ZoSPOD) jsou ty, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti (p. 31 ZoR) nebo práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nevykonávají nebo je zneužívají; děti svěřené do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče (p. 45 ZoR) a tato osoba neplní povinnosti z toho plynoucí; děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, spáchaly trestný čin nebo čin jinak trestný nebo páchají opakovaně nebo soustavně přestupky; opakovaně se dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za jejich výchovu (p. 6/2 ZoSPOD); děti, na kterých byl spáchán trestný čin nebo je zde podezření, z jeho spáchání; které jsou na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo toto umístění trvá déle než šest měsíců; jsou ohrožovány násilím mezi rodiči, osobami odpovědnými za výchovu dítěte, příp. dalšími fyzickými osobami; jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, příp. jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Pro všechny tyto skutečnosti uvedené v p. 6/1 b)-h) platí podmínka, že trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí. Zákon tedy nepředpokládá pouze jednorázovou událost či krátkodobé působení. V případě jednorázové události by byla vyžadována taková intenzita, že by došlo k nepříznivému ovlivnění vývoje dítěte.

Výčet uvedený v p. 6/1 ZoSPOD je pouze demonstrativní, neboť není možné obsáhnout všechna závadná jednání, která by přicházela v úvahu. Zákonodárce tak

ponechává na uvážení orgánu sociálně-právní ochrany, zda došlo k závadnému chování dětí nebo byl ohrožen zájem a blaho dítěte, jež je vůdčím principem této úpravy.

2.1.3 Zájem a blaho dítěte

Jak již bylo uvedeno několikrát, základním principem sociálně-právní ochrany je *zájem a blaho* dítěte (p. 5 ZoSPOD). Zákon tak vychází z Úmluvy o právech dítěte, která ve svém čl. 3/1 uvádí, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Zájem dítěte nikdy nelze podřadit zájmům jiným, jako jsou např. zájmy rodičů, jiných osob nebo státu.

Státy, které jsou stranou Úmluvy a tedy i Česká republika, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho. Přitom však musí brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných (čl. 3/2 Úmluvy o právech dítěte). Zákon o rodině používá v řadě svých ustanovení pojmy zájem či prospěch dítěte. Blaho je však pojmem obecnějším a nadřazeným uvedeným pojmům.

Zájem a blaho dítěte tak mají být vždy na předním místě při rozhodování, která se dítěte týkají.

2.1.4 Právo upozornění

Každý je oprávněn upozornit rodiče na závadné chování jejich dětí (p. 7/1 ZoSPOD). Plyne totiž z jejich rodičovské zodpovědnosti, že primárně oni jsou odpovědní za chování a mají rozhodující úlohu ve výchově svých dětí (p. 32/1 ZoR). Zákon toto oprávnění světuje každému, tzn. fyzické osobě, právnické osobě, ale i státnímu orgánu.

Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnosti, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v p. 6/1 b)-h) (p. 7/2 ZoSPOD). I zde je toto právo upozornění svěženo fyzickým, právnickým osobám i orgánu sociálně-

právní ochrany dětí. P. 7/2 ZoSPOD dále uvádí, že tím není dotčena povinnost vyplývající ze zvláštního právního předpisu, tím bude např. p. 168 Zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který ukládá tomu, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal některý z trestných činů zde uvedených, má **oznamovací povinnost**.

Toto ustanovení má velký význam pro zjišťování porušování práv dětí zejména v rodině, kde s ohledem na rodinné soukromí jen osoby z nejbližšího okolí o takové skutečnosti vědí a obávají se tyto skutečnosti sdělit, natož zasáhnout. Oprávnění těchto osob nelze považovat za porušování práva rodičů v péči o děti a při jejich výchově (čl. 32 LZPS), ale je nutno je chápat jako nezbytný předpoklad pro zamezení hrubého porušování práv dětí, kdy zejména děti nízkého věku nemají možnost se jakkoli bránit.²⁸

Zatímco p. 7 zakotvuje právo upozornění, p. 10/4 ukládá státním orgánům, pověřeným osobám, školám, školským zařízením a popřípadě dalším zařízením určeným pro děti povinnost oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o děti uvedené v p. 6/1, a to bez zbytečného odkladu, kdy se o tom dozví. Přičemž při plnění této povinnosti se nelze dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu, např. p. 55/2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Nesplněním povinnosti se právnická, fyzická nebo podnikající fyzická osoba dopouští přestupku nebo správního deliktu a může být postížena pokutou podle p. 59e a 59k ZoSPOD.²⁹ P. 10/4 je ve vztahu k právním předpisům z jiných právních odvětví, např. p. 168 TZ, ustanovením zvláštním, jehož smyslem je zabezpečení preventivních opatření a poskytnutí odpovídající pomoci dětem zanedbávaným a týraným.³⁰

P. 8/1 ZoSPOD zakotvuje právo dítěte požádat orgány v tomto ustanovení uvedené o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Tyto orgány mají povinnost takovému dítěti poskytnout odpovídající pomoc. Dítě může tohoto práva využít i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

---

²⁸ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 25

²⁹ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí?. Právo a Rodina 5/2006, s. 18

³⁰ Krausová, L., Novotná, V.: Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Aspi, 2006, s. 35

Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo je pro účely sociálně-právní ochrany svobodně vyjadřovat (a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu). Náležitá pozornost odpovídající věku a rozumové vyspělosti dítěte se musí věnovat jeho vyjádření při projednávání všech záležitostí, jež se ho týkají. Přičemž v úvahu musí být brány též pocity a přání dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji a to tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje (p. 8/2 ZoSPOD). Toto ustanovení vychází z úpravy p. 31/3 ZoR, který přiznává dítěti, jež je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření, které se ho týkají, obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat k rozhodnutím rodičů v podstatných záležitostech, jež se ho týkají a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Obě ustanovení jsou naplněním požadavku formulovaného v článku 12 Úmluvy o právech dítěte.

Rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo požádat o pomoc orgány při výkonu svých práv a povinností a orgány mají povinnost v rozsahu své působnosti a pověřené osoby v rozsahu svého pověření tuto pomoc poskytnout. Těmito orgány jsou orgány sociálně-právní ochrany a státní orgány, jimž přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte dle zvláštních právních předpisů.³¹

V případě, že právní problematika bude mimo kompetenci tohoto orgánu, měl by podstoupit tuto žádost orgánu příslušnému. Je-li ovšem orgánem, v jehož kompetenci je daný problém vyřešit, je k tomuto postupu povinen (p. 9).

Také rodiče a jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte mají ze zákona právo obracet se na orgány sociálně-právní ochrany nebo jiné státní orgány se svou žádostí o pomoc. Půjde zejména o řešení výchovných problémů s dětmi, problémů v mezilidských vztazích mezi členy rodiny, sociálních otázek atd. Tyto orgány jsou povinny jim v rámci své působnosti pomoc poskytnout. Ta může spočívat i v sepsání různých návrhů či podnětů ve smyslu občanského soudního řádu. Důležitou pomocí bude i zprostředkování pomoci nebo poskytnutí pomoci při řešení hmotné situace rodin s dětmi různými dávkami státní sociální podpory, sociální péče nebo

---

³¹ např. p.178 Zákona č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, který stanoví, že soud vyřizuje podněty a upozornění fyzických a právnických osob stran výchovy nezletilého a činí vhodná opatření

důchodové a nemocenské pojištění, rovněž tak zprostředkování pomoci formou služeb sociální péče.³²

---

³² Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 28

2.2 Systém orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jejich funkce

2.2.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo a Úřad (p. 4/1). Ministerstvem se rozumí Ministerstvo práce a sociálních věcí, do jehož působnosti patří obecně péče o rodinu a děti. Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí patří řešení řady otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině. Byl zřízen na základě p. 3 ZoSPOD a má sídlo v Brně. Úřad je správním úřadem s celostátní působností a je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí. V jeho čele stojí ředitel. Tento Úřad nahradil bývalé Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže, které bylo do účinnosti ZoSPOD řízeno Ministerstvem spravedlnosti. Na Úřad přešly z Ústředí všechny jeho kompetence.³³

Vedle orgánů sociálně-právní ochrany dětí zajišťují sociálně-právní ochranu dále obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (p. 4/2).

Zásadním rozdílem mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí a dalšími subjekty, které tuto ochranu podle ZoSPOD zajišťují je fakt, že tyto subjekty nemají postavení státního orgánu. Nemají proto všeobecnou pravomoc orgánů sociálně-právní ochrany.³⁴

Na tomto místě je též potřeba zmínit význam nevládních organizací v oblasti této problematiky, například občanské sdružení STŘEP, jejichž činnost se zaměřuje zejména na sanaci narušených rodin a snahu obnovení možnosti vrátit děti z ústavů bezpečně domů.

Každý z orgánů sociálně-právní ochrany dětí (orgán SPO) má vymezenou působnost. Převážná většina úkolů, povinností a oprávnění je však zákonem svěřena

³³ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 29

³⁴ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 108

především do působnosti obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Zákon v části třetí vymezuje opatření sociálně-právní ochrany. Do jejího rámce spadá v Hlavě I preventivní a poradenská činnost jako jeden ze základních principů sociálně-právní ochrany, jímž je předcházení vzniku problémů nebo jejich narůstání, jde-li o výchovu dítěte nebo péči o ně. Hlava II svěřuje orgánům SPO další významnou roli, jíž je opatrovnictví a poručenství. Hlava III se zabývá funkcí orgánů SPO ve vztahu k institutu osvojení a pěstounství. Hlava IV upravuje jejich funkci při zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Na ně navazuje Hlava V, jenž se dotýká nového institutu pěstounské péče na přechodnou dobu. Hlava VI upravuje ústavní a ochrannou výchovu a funkci orgánů SPO ve vztahu k ní. Hlava VII vymezuje působnost orgánů SPO v případě péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost. Sociálně-právní ochranu ve vztahu k cizině a její zajištění orgány SPO upravuje Hlava VIII. Hlava IX se zabývá sociálně-právní ochranou ve zvláštních případech.

Práva dítěte v působnosti orgánů SPO představují protipól povinností těchto orgánů, které plní v rámci své působnosti svěřené jim ZoSPOD. Tyto povinnosti úzce souvisí s funkcí, kterou ten který orgán SPO vykonává. Proto bych se zde ráda zaměřila na funkce jednotlivých orgánů SPO a v jejich rámci se dotkla práv dětí, jímž se sociálně-právní ochrana poskytuje a na něž se zaměřuje.

2.2.2 Krajské úřady

Krajské úřady a Magistrát hl.m. Prahy jsou základními články, které zprostředkovávají osvojení a pěstounskou péči. K 1.6. 2006 vstoupila v účinnost novela ZoSPOD č. 134/2006Sb., která rozšířila v tomto směru jejich povinnosti.³⁵

Krajský úřad tak na základě p. 11/2 v rámci své poradenské činnosti zajišťuje *přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny* k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám *poradenskou pomoc* související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu a dále zajišťuje osvojitelům a pěstounům

---

³⁵ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí?(2.). Právo a Rodina 6/2006, s. 21

poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy. Přípravu a poradenskou pomoc podle odstavce druhého může poskytovat *také v případech poručenství*. Tato možnost je však podmíněna tím, že poručník o dítě osobně pečuje, nebo jde o případ svěřením dítěte do výchovy dle p. 45 ZoR (p. 11/3).

Alespoň jednou ročně je krajský úřad povinen zabezpečit *konzultace o výkonu pěstounské péče*. Těch se vedle odborníků na řešení výchovných a sociálních problémů zúčastňují také pěstouni, kteří mají trvalý pobyt na území kraje. Dále se jich mohou účastnit děti svěřené těmto pěstounům do pěstounské péče a další fyzické osoby, které tvoří s pěstounem domácnost ve smyslu p. 115 občanského zákoníku (p. 11/4).

V souladu s p. 20/2 ZoSPOD krajské úřady spolu s ministerstvem *zprostředkovávají* osvojení a svěřením dítěte do pěstounské péče v České republice. To spočívá a) ve vyhledávání dětí uvedených v p. 2/2 (viz 2.1.2) vhodných k osvojení nebo svěřením do pěstounské péče, b) ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, c) v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a konečně d) ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou (p. 19a/1). V tomto posledním případě zákon výslovně zakazuje, aby zprostředkování osvojení a pěstounské péče prováděly jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány SPO uvedené v p. 4/1, tedy krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo a Úřad (p. 19a/2). Neuposlechnutí příkazu zákona je přestupkem podle p. 59 ZoSPOD, za který může být uložena pokuta až do výše 200 000Kč.

Součástí procesu zprostředkování je *odborné posouzení dítěte a žadatelů* o osvojení a pěstounskou péči (p. 27/3a). Zkušenost ukazuje, že právě odborné posouzení dítěte a žadatele je základem pro založení fungujícího rodinně-právního vztahu mezi dítětem a žadatelem. Rozhodnutí osvojit dítě nebo vzít dítě do pěstounské péče je u žadatelů bezpochyby výsledkem určitých společných úvah řešit bezdětnost nebo naopak po vychování vlastních dětí vychovat ještě cizí. To ovšem neznamená, že všichni, kteří k takovému rozhodnutí dospějí, mají předpoklady být

dobrymi náhradními rodiči, což ale nejsou schopni posoudit oni. Proto je odborné posuzování upraveno poměrně podrobně.³⁶ U dítěte půjde o posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje, včetně jeho specifických potřeb a nároků a vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem (p. 27/2a). U žadatelů se posuzují charakteristika osobnosti, psychického stavu, zdravotního stavu, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě. Dále se posuzuje schopnost vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení nebo ke svěřeni dítěte do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu, prostředí v rodině, případně další rozhodné skutečnosti (p. 27/2b).

Zatímco u žadatele se provádí odborné posouzení vždy, u dítěte to závisí na věku dítěte, stanovisku odborného lékaře, nebo jiné závažné skutečnosti. Jde-li o dítě, dává zákon možnost odborného posouzení, není to však vždy nezbytným předpokladem pro zařazení dítěte do evidence.³⁷

Odborné posouzení podle p. 27 ZoSPOD vedle a) posouzení dítěte a žadatele (p. 27/1a) zahrnuje b) zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu, c) vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny za podmínky, že jsou takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost, d) posouzení schopností dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny, e) zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost. Zákon negativně vymezuje, kdo se za bezúhonného pro tyto účely nepovažuje. A konečně u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu se posuzuje schopnost pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí (p. 27/1 f).

Za účelem přípravy podkladů pro odborné posouzení mohou zaměstnanci kraje *navštívit dítě* nebo je pozvat k jednání, je-li to přiměřené jeho věku a schopnostem (p. 27/5). Stejně tak může krajský úřad *vyzvat žadatele* a fyzické osoby uvedené v p. 25/1d) ZoSPOD, *aby se dostavily k osobnímu jednání* za účelem

³⁶ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí?. Právo a Rodina 5/2006, s. 18

³⁷ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha 2007, s. 71

posouzení jejich předpokladů a skutečností rozhodných pro svěření dítěte (p. 27/4). V tomto případě spolupracují s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, zdravotnickými a školskými zařízeními i dalšími odbornými zařízeními, pověřenými osobami (p. 48) a s odborníky pro otázky výchovy a péče o dítě.

Zatímco obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledává děti uvedené v p. 19a/1 ZoSPOD a fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a zařazuje je do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, krajský úřad tuto *evidenci* pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vede (p. 22/1). Vedle ní vede i evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči po přechodnou dobu pro účely zajištění pěstounské péče pro dítě na přechodnou dobu podle zvláštního právního předpisu, jímž je p. 45a/2 ZoR (p. 27a). P. 21/6 ukládá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností povinnost postoupit kopii spisové dokumentace o dítěti uvedeném v p. 19a/1 a spisové dokumentace o žadateli neprodleně krajskému úřadu. Zprostředkování osvojení je tak zajišťováno krajským úřadem, příp. ministerstvem (nejde-li o zprostředkování ve vztahu k cizině). Zákonodárce zde vycházel z předpokladu, že v rámci obce není možno zajistit dostatečný počet žadatelů, ze kterých by bylo možno vybrat vhodného osvojitele.

Jestliže krajský úřad nezprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči do a) 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí nebo, b) do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, zašle kopii údajů z těchto evidencí do 15 dnů od skončení uvedené lhůty ministerstvu pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ministerstvem (p. 22/8). Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je v řadě případů zdoluhavý proces a trvá delší dobu, než se podaří najít v evidenci žadatelů pro určité dítě vhodný žadatel. Zákon proto tuto lhůtu omezuje. Jestliže se v jejím rámci nepodaří zprostředkování na úrovni kraje, je tento povinen kopii evidence zaslat ministerstvu, které osvojení nebo pěstounskou péči zprostředkovává na úrovni celé České republiky. Je však třeba zdůraznit, že zasláním kopie ministerstvu krajský úřad dítě ani žadatele ze své evidence nevyřazuje.

P. 24 ZoSPOD upravuje samotný proces zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče krajským úřadem. P. 24b ZoSPOD stanoví případy, kdy se zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče krajským úřadem přerušuje a p. 24c

ZoSPOD vymezuje případy vyřazení z evidence dětí nebo evidence žadatelů vedené krajským úřadem.

Krajský úřad tedy zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, poskytuje jim poradenskou pomoc; zprostředkuje osvojení; odborně posuzuje dítě a žadatele o osvojení a pěstounskou péči a v neposlední řadě vede evidenci žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

2.2.3 Obecní úřady obcí s rozšířenou působností

Obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a obecním úřadům svěřuje ZoSPOD nejvíce úkolů a povinností.

Na základě zákona č. 320/2002 Sb. přešla k 1.1. 2003 na obce s rozšířenou působností a jejich obecní úřady působnost okresních úřadů na úseku sociálně-právní ochrany dětí. V souvislosti s tímto zrušením okresních úřadů a přenesením jejich působnosti na obecní úřady obcí s rozšířenou působností je třeba zdůraznit, že tyto úřady o právech a povinnostech klientů rozhodují ve správním řízení a v řadě případů zastupují nezletilé dítě v občanskoprávním nebo trestním řízení. Ještě před uvedenou novelou všechny OÚ rozhodovaly navíc v oblasti sociálně-právní ochrany ve správním řízení o výchovných opatřeních podle p. 13 ZoSPOD a p. 43 Zákona o rodině.³⁸ Jak uvádí Novotná ve svém článku³⁹, pokud mají být tyto zákonné, ale i jiné povinnosti, které ještě zintenzivněla novela č. 143/2006 Sb. např. v případě ustanovení p. 29/2 ZoSPOD, kde původně 6-ti měsíční lhůtu zkrátila na 3 měsíce a navíc nařídila navštěvovat i rodiče dětí, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, plněny, nezbyvá, než aby vedení OÚ provedlo revizi personálního obsazení oddělení sociálně-právní ochrany ve vztahu k předchozím a novým povinnostem.

³⁸ Novotná, V.: Reforma veřejné správy v sociální oblasti. Právo a rodina

³⁹ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí?(2.). Právo a Rodina 6/2006, s. 21

Významnou roli hraje obecní úřad obce s rozšířenou působností (dále jen „OÚ obce s rozšířenou působností“) zejména v případě institutů opatrovnictví, poručenství a osvojení.

Poradenská činnost

Nezanedbatelné je i jeho zajišťování poradenské činnosti, v jejímž rámci je povinen a) sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku a b) činit *opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti* (p. 10/3).

Přijímá záznamy zdravotnických zařízení, které vypracovávají v případech podezření z týrání dítěte, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o ně (p. 10/5).

Pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě, poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené, pořádá v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou (p. 11/1a)-c). Na základě rozhodnutí o pověření k výkonu takové činnosti mohou tuto činnost vykonávat podle p. 48/2a) ZoSPOD také pověřené osoby. Tyto činnosti se zaměřují například na pomoc rodičům dětí s poruchami chování, na děti experimentující s drogami, na dívky a ženy očekávající narození dítěte, na děti ze sociálně potřebných rodin, z dysfunkčních rodin, atd.⁴⁰

Na základě novely ZoSPOD č. 134/2006Sb. poskytuje OÚ obce s rozšířenou působností osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny *poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče*, zejména v otázkách výchovy dítěte (p. 11/1d).

Za účelem pomoci dětem, jejichž rodiče nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoli dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje nebo nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy nebo úpravě styku s dítětem, se novelou č. 134/2006 rozšířila *pravomoc OÚ obcí s rozšířenou působností uložit rodičům správním rozhodnutím povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení* (p.

⁴⁰ Novotná, V., Burdová, E., Brabeneč, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 32

12/1).

Po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy (p. 28), nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (p. 42), která spočívá zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, úřady práce a dalšími státními a jinými orgány, je OÚ obce s rozšířenou působností povinen poskytnout takovému rodiči pomoc, případně *zprostředkuje pomoc poradenského zařízení* (p. 12/2).

Zákon umožňuje tuto povinnost uložit a pomoc poskytnout i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte (p. 12/3).

V souvislosti s opatřeními na ochranu dítěte upravenými v Hlavě II je OÚ obce s rozšířenou působností povinen neprodleně podat *návrh soudu na vydání předběžného opatření* podle p. 76a občanského soudního řádu, ocitlo-li se dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny (p. 16).

Opatrovnictví a poručenství

Podle Zákona o rodině, Trestního řádu nebo Správního řádu *vykonává funkci opatrovníka a poručníka*, opatrovníkem může být ustanoven i v případě zastupování dítěte ve vztahu k cizině.

Podle p. 36 ZoR zastupují rodiče dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé.

Žádný z rodičů jej však nemůže zastoupit, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí těchto rodičů.

V takovém případě ustanoví soud dítěti *opatrovníka*, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán sociálně-právní ochrany dětí (p. 37 ZoR). Tak tomu bude i v případech, kdy by mohly být ohroženy majetkové zájmy dítěte a opatrovníkem nemůže být ustavena fyzická osoba (p. 37b ZoR), dále v případě omezení rodičovské zodpovědnosti (p.

44/2 ZoR), řízení o osvojení (p. 68b ZoR) a dalších případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba (p. 83 ZoR). V této souvislosti též podává za podmínek p. 44 ZoR *návrh soudu na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu* (p. 14/1 b).

Obdobně upravuje kompetenci OÚ obce s rozšířenou působností při zastupování dítěte v řízení trestním. I zde zastupují své dítě jako poškozeného rodiče jakožto zákonní zástupci. Jestliže tak tomu nemůže z různých důvodů být, např. při střetu zájmů nebo jestliže se rodič dopustil trestného činu proti dítěti, ustanoví předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce k výkonu práv poškozeného dítěte opatrovníka (p. 45/2 TrŘ).

K zastupování dítěte ve vztahu k cizině je primárně povinen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu se sídlem v Brně (p. 35 an.). Byl-li opatrovníkem ustanoven Úřad, může požádat OÚ obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu je věc soudem projednávána, o zastoupení dítěte a postoupit mu potřebnou spisovou dokumentaci spolu se svým stanoviskem. Dožádaný OÚ obce s rozšířenou působností je povinen dožádání vyhovět a oprávněn dítě v řízení zastoupit (p. 62/2).

Dítěti se ustavuje *poručník* v případech, kdy mu zemřeli rodiče, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (p. 78 ZoR). Zpravidla je dáována přednost osobám, které doporučili rodiče za předpokladu, že to není v rozporu se zájmy dítěte. Nebyl-li nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu. Až po vyčerpání uvedených možností se uchýlí soud k ustanovení poručníkem OÚ obce s rozšířenou působností (p. 79/1-3 ZoR). Významné postavení při zajišťování práv dítěte má též v době, kdy ještě nebyl poručník dítěti ustanoven nebo se dosud neujal své funkce. V tomto mezidobí činí neodkladné úkony v zájmu dítěte (p. 79/4 ZoR ve spojení s p. 17 b) ZoSPOD).

Osvojení a pěstounská péče

Další významnou úlohu hraje OÚ obce s rozšířenou působností ve vztahu k *osvojení a pěstounské péči*.

Je povinen posoudit, zda je nutné učinit *opatření směřující k ochraně dítěte* v případech, kdy je dítě se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte bez rozhodnutí příslušného orgánu předáno do péče osoby, která má úmysl jej přijmout do své trvalé nebo dlouhodobé péče. Tato opatření musí učinit zejména v případě, kdy osoba, která převzala dítě do své péče, bez zbytečného odkladu nepodá příslušnému orgánu návrh na osvojení dítěte, na svěření dítěte do pěstounské péče nebo do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, na svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče nebo na jinou právní úpravu svého vztahu k dítěti podle zvláštního právního předpisu, p. 45 až 45d Zákona o rodině a p. 63 až 82 Zákona o rodině (p. 16a). Povinnost osoby, která takto převzala dítě do své péče s úmyslem přijmout dítě do své trvalé péče, oznámit tuto skutečnost OÚ obce s rozšířenou působností ukládá p. 10a/2 ZoSPOD.

OÚ obce s rozšířenou působností podává za podmínek p. 68/1,3 Zákona o rodině *návrh soudu* na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojeví zájem o své dítě (p. 14/1a).

Pro péči o dítě a vytváření harmonického prostředí pro příznivý vývoj dítěte je rodina nezastupitelná. Proto v případech, kdy vlastní rodina je z různých důvodů nefunkční a nemůže péči o děti zabezpečit, je třeba, pokud je to účelné, zajistit pro dítě náhradní rodinnou péči. Přitom přichází v úvahu zejména dvě formy této péče a to pěstounská péče (p. 45a an. ZoR) a osvojení (p. 63 an. ZoR), při němž vzniká mezi osvojencem a osvojitelem takový vztah jako mezi rodiči a dětmi. Obě z uvedených forem náhradní rodinné výchovy však představují závažný zásah do života dítěte i osob, které mají zájem stát se pěstouny nebo osvojit dítě. Proto zákon upravuje dvě formy péče, které by ještě před rozhodnutím soudu měly ukázat, zda vytvoření nové rodiny bude ku prospěchu dítěte.⁴¹ Jde o *svěření dítěte* a) do péče budoucích osvojitelů, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, nejde-li však o případ osvojení dítěte do ciziny nebo z ciziny a b) svěření dítěte do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou

---

⁴¹ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 46

pomoc z rozhodnutí soudu nebo se souhlasem rodičů. Rozhodování o svěřeni dítěte do jedné z těchto forem je svěřeno právě OÚ obce s rozšířenou působností. Návrh soudu na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení podává taktéž OÚ obce s rozšířenou působností (p. 14/1e)

Obě rozhodnutí, jak o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů, tak do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, jsou však podmíněna tím, že za prvé nejde o případ uvedený v p. 20/3, tedy o případy, kdy se zprostředkování neprovádí. To se neprovádí v případě, že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům nebo podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. V případě pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině. Druhou podmínkou rozhodnutí je, že rozhodnutí směřuje vůči žadateli, který je uveden v oznámení krajského úřadu nebo ministerstva podle p. 24/3 a p. 24a/4 (p. 19/1). Jde o žadatele vedeného v evidenci žadatelů krajského úřadu nebo ministerstva, který je vhodný stát se osvojitelem nebo pěstounem dítěte, které je v evidenci dětí vedené krajským úřadem nebo ministerstvem a jemuž byla tato skutečnost neprodleně písemně oznámena. V souvislosti s tím *přijímá písemný souhlas rodiče k osvojení dítěte* (p. 19/3).

OÚ obce s rozšířenou působností *sleduje vývoj dětí, které byly takto svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů*. Za tímto účelem jeho zaměstnanci navštěvují rodiny, kde dítě žije, popřípadě jiné prostředí, kde se dítě zdržuje a to na základě zvláštního oprávnění vydaného obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Jak již bylo řečeno jedním z nevhodnějších způsobů péče o dítě, o něž nemůže pečovat vlastní rodina, je péče v jiné vhodné rodině. Přesto může dojít k situaci, kdy ani tato forma řešení nebude úspěšná, proto zákon ukládá OÚ obce s rozšířenou působností vykonávat pravidelné návštěvy nejméně jednou za tři měsíce v období prvních 6 měsíců péče nahrazující péči rodičů, a poté v souladu se zájmy dítěte podle potřeby, nejméně však jednou za 6 měsíců (p. 19/5).

OÚ obce s rozšířenou působností *přijímá, posuzuje a zamítá žádosti fyzické osoby občana České republiky, který má na jejím území trvalý pobyt, a cizince, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo který je podle zvláštního*

právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky hlášen k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů, které mají zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče (p. 20/1). Tato žádost je podmínkou zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče (p. 19a, viz.2.2.2) v České republice a osvojení dětí z ciziny do České republiky.

Dále jednak *vyhledává* děti uvedené v p. 19a/1 ZoSPOD a fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny. Tyto však může vyhledávat a doporučit OÚ obce s rozšířenou působností též obec a pověřené osoby (p. 48/1), a zároveň *vede spisovou dokumentaci* o těchto dětech a žadatelích, jejíž kopii neprodleně postupuje krajskému úřadu (p. 21/6). Rovněž rozhoduje o zastavení řízení o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče za podmínek p. 21/7 ZoSPOD.

Ústavní výchova

V souladu s p. 14/1c), d) OÚ obce s rozšířenou působností *podává soudu návrh* na nařízení ústavní výchovy a na její prodloužení a zrušení. Soud ústavní výchovu nařídí za podmínek p. 46/1 ZoR (blíže viz 3.5). Po právní moci rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy OÚ obce s rozšířenou působností sjedná dobu a místo přijetí dítěte do příslušného zařízení pro výkon ústavní výchovy, tomu odpovídá povinnost rodičů dítě ve stanoveném termínu předat určenému zařízení, popřípadě s jejich souhlasem může zabezpečit umístění sám OÚ obce s rozšířenou působností.

Jestliže rodiče svoji povinnost nesplní, podá OÚ obce s rozšířenou působností návrh na výkon rozhodnutí ve smyslu p. 272-273 OSŘ (p. 28).

Zde však povinnosti OÚ obce s rozšířenou působností nekončí. Má povinnost *sledovat dodržování práv dítěte* ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, v ústavech sociální péče a ve zvláštních dětských zdravotnických zařízeních a v obdobných ústavech, umožňují-li zvláštní právní předpisy, aby byly zřízeny právníckými nebo fyzickými osobami (dále jen „ústavní zařízení“). Sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení a jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči. Také má za úkol působit, aby byli sourozenci umístěni společně (p. 29/1). Je však nutno

podotknout, že činnost OÚ obce s rozšířenou působností spočívající ve sledování dětí v zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy v žádném směru nebude zasahovat do odborné péče, která se dítěti v ústavu poskytuje. Je to pouze možnost ověřit si, že základní osobní práva dítěte jsou respektována, že nadále trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení, a to také s ohledem na oprávnění OÚ obce s rozšířenou působností podávat návrhy soudu týkající se ústavní výchovy.⁴² Důležité je též ustanovení o společném umístování sourozenců, které se snaží zamezovat tomu, aby byly zpřetrhány citové vazby mezi nimi.

Zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu je povinen na základě zvláštního oprávnění vydaného OÚ obce s rozšířenou působností *navštěvovat dítě*, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova a to nejméně jednou za 3 měsíce, ve stejných lhůtách *navštěvovat rodiče* takového dítěte a navštívit dítě, které matka po narození opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení (p. 10a/1) bezodkladně poté, kdy se o tom dozví a dále podle potřeb dítěte. Je oprávněn *hovořit s dítětem* bez přítomnosti dalších osob a nahlížet do dokumentace ústavního zařízení, kterou o dítěti vede. Zjistí-li porušení povinnosti vyplývající z tohoto zákona nebo ze zvláštního právního předpisu ze strany ústavního zařízení, je povinen ji neprodleně oznámit OÚ obce s rozšířenou působností a zřizovateli ústavního zařízení, případně orgánu, jenž je mu nadřízen, a soudu, který nařídil ústavní výchovu nebo uložil ochranou výchovu. OÚ obce s rozšířenou působností pak sleduje, jestli došlo k odstranění zjištěných nedostatků. Těmto oprávněním a povinnostem pak odpovídají povinnosti ústavního zařízení vypočtené v p. 29/6 ZoSPOD.

Předchozí písemný souhlas OÚ obce s rozšířenou působností je podmínkou pro to, aby mohl ředitel ústavního zařízení povolit dítěti, které je v ústavním zařízení umístěno na základě předběžného opatření nebo rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy nebo kterému byla na základě rozhodnutí soudu uložena ochranná výchova, pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob, a to nejvýše v rozsahu 14 kalendářních dnů při prvním pobytu u těchto osob, stejně tak se vyžaduje pro prodloužení takového pobytu (p. 30/1). Zde novela ZoSPOD zákon č. 134/2006 Sb.

---

⁴² Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 75

upravila do té doby nedostatečnou úpravu pobytu dítěte mimo ústav. Zákon zde vyžaduje předchozí písemný souhlas, aby nedocházelo ke škodám způsobeným neodpovědným přístupem k pobytu dětí v nevhodném prostředí, jejichž následná náprava je často velmi obtížná.

Zde je však třeba upozornit, že v případě, že je ústavní výchova prodloužena do 19. roku, OÚ obce s rozšířenou působností již není oprávněn v souladu s p. 1 ve spojení s p. 2/1 ZoSPOD dávat souhlas dle p. 30/1 ZoSPOD.

V neposlední řadě hraje OÚ obce s rozšířenou působností svou významnou úlohu též *při péči o děti, které vyžadují zvýšenou pozornost*. Jde o děti uvedené v p. 6/1 ZoSPOD a spočívá v poskytování pomoci při překonávání nepříznivých vlivů, s cílem umožnit jim začlenění do společnosti, včetně začlenění pracovního (p. 31).

Na vznik kriminality a dalších sociálně-patologických jevů má bezpochyby vliv způsob využívání volného času dětí. Vzhledem k zaměstnanosti obou rodičů dochází k situacím, kdy dítě zůstává po část dne bez dohledu nebo kontroly. To může vést k jejich zapojení se do různých sekt, extremistických hnutí nebo k experimentům s drogami. To pak může vést k páchání trestných činů ve formě ničení majetku, drobných krádeží, přestupků nebo se dokonce samy stanou obětí trestné činnosti. Z těchto důvodů ukládá zákon obecnímu úřadu a obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností povinnost takové děti vyhledávat a chránit různými způsoby a formami prevence. Smyslem povinností uložených v p. 31 a p. 32 je přijímání v oblastech možného ohrožení dětí taková opatření, aby k ohrožení a narušení dětí nedocházelo a pokud k tomu dojde, pracovat s dětmi a jejich rodiči nebo osobami odpovědnými za jejich výchovu tak, aby se předešlo dalším nepříznivým důsledkům a učinila se vhodná náprava.⁴³

OÚ obce s rozšířenou působností je též orgánem SPOD příslušným podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže a podle Zákona o přestupcích (p. 33). Spolupracuje s věznicemi při řešení sociálních a výchovných problémů dětí uvedených v p. 6/1 (p. 34/1). OÚ obce s rozšířenou působností spolupracuje s věznicemi, a tak průběžně řeší problémy dítěte, které vykonává trest odnětí svobody

---

⁴³ Novotná, V., Burdová, E., Brabeneč, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 80

a nebo je mu uložena ochranná výchova. Představuje také určité preventivní opatření ve vztahu k dětem uvedeným v p. 6/1 Zákona proto, že v rámci této spolupráce lze řešit celou řadu problémů, které mohou nastat po ukončení pobytu dítěte ve věznici.⁴⁴

OÚ obce s rozšířenou působností je povinen *při zajišťování návratu dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu* učinit opatření potřebná pro převzetí dítěte a současně sdělit zastupitelskému úřadu, kým bude dítě na území České republiky při návratu převzato. Může též dohodnout, že bude převzato v cizině (p. 36/2). Není-li zastupitelským úřadu známo místo trvalého pobytu tohoto dítěte na území České republiky, oznámí skutečnost podle p. 36/1 ministerstvu a to následně určí, který OÚ obce s rozšířenou působností učiní opatření související se zajišťováním návratu těchto dětí (p. 36/5).

Důvody, pro které se dítě ocitlo v cizině bez doprovodu, mohou být různé. Půjde zejména o situace, kdy se dítě nachází na území cizího státu v důsledku svého útěku z domova či ústavního zařízení, nebo protože jej v zahraničí opustili rodiče.

Úprava ZoSPOD je v souladu s **Rezolucí Rady EU o nedoprovázených nezletilcích, kteří jsou příslušníky třetích zemí.**⁴⁵

2.2.4 Obecní úřady

Obecním úřadům (dále jen „OÚ“) svěřuje zákon pravomoci zejména v oblasti preventivní a poradenské činnosti, v oblasti výchovných opatření a opatření na ochranu dětí, dále v případech péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost a konečně vykonává též sociálně-právní ochranu ve zvláštních případech.

Jedním ze základních principů sociálně-právní ochrany je *předcházení* vzniku problémů a pokud nastanou pak i snaha o jejich minimalizaci ve vztahu k výchově dítěte. OÚ je tedy povinen vyhledávat děti uvedené v p. 6/1 ZoSPOD a spolupracovat s rodiči, aby plnili své povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti a odstranili nedostatky ve výchově dítěte. S dětmi mají OÚ projednat nedostatky v

---

⁴⁴ tamtéž, s. 84

⁴⁵ epravo.cz : Návrat českých dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu

jejich chování a sledovat, zda je jim zamezováno v přístupu do prostředí, která jsou z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující. Půjde zejména o hemy, bary, diskotéky a další prostory, kde získávají přístup k alkoholickým nápojům a návykovým látkám.

Rodičům OÚ poskytuje na jejich žádost *poradenství* při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů, např. zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností oznamuje skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o děti uvedené v p. 6/1 ZoSPOD.

Neučinil-li tak soud a vyžaduje-li to zájem na řádné výchově, rozhoduje OÚ o *výchovných opatřeních* podle p. 43/1 ZoR. Přihlédne přitom ke skutečnosti, že projednávání nedostatků podle p. 10/1b)-d) nevedlo k nápravě. Napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu. Jde o nejmírnější, přesto poměrně účinnou formu sociálně-preventivního výchovného působení. Ukládá se jak dítěti, tak rodičům a osobám odpovědným za jeho výchovu. Dítěti je lze uložit za předpokladu, že vzhledem ke svému věku pochopí jeho obsah a význam a je schopno ovládat svoje jednání ve smyslu uloženého napomenutí.⁴⁶ Stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti. Smyslem dohledu má být pravidelné sledování podmínek, ve kterých dítě žije.⁴⁷ Uloží nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných. Účelem uvedeného omezení je zabránit působení nepříznivých vlivů, se kterými se nezletilý může setkat při návštěvě barů, diskoték, klubů, atd. Učiní-li tato opatření, nepotřebuje schválení soudu a může je i měnit a rušit (p. 43 ZoR ve spojení s p. 13/1 ZoSPOD). Zde je činnost státních orgánů, tj. soudů a orgánů SPO založena na tzv. „kompetenční pružnosti“. To znamená, že příslušné orgány jsou k rozhodnutí o těchto výchovných opatřeních stejně kompetentní. V praxi projednává výchovné opatření ten ze státních orgánů, který řízení zahájil jako první.⁴⁸ OÚ sleduje, zda jsou opatření, o nichž rozhodl

⁴⁶ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 34

⁴⁷ tamtéž, s. 35

⁴⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 110

dodržována a o přijatých opatřeních je povinen uvědomit OÚ obce s rozšířenou působností. Případně sleduje, zda jsou dodržována opatření učiněná soudem, jestliže jej o to soud požádá (p. 13/2). O výchovných opatřeních rozhoduje OÚ ve správním řízení.

Ocitne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí jeho rodičů nebo jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení, je OÚ povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči, při jejím zajišťování dá zpravidla přednost příbuznému dítěti. O uvedeném opatření uvědomí neprodleně obecní úřad obce s rozšířenou působností (p. 15/1). S tím souvisí i úprava p. 39 a p. 42 ZoSPOD, které umožňují obcím a krajům zřizovat zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Toto zařízení poskytuje ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo právě bez péče přiměřené jeho věku ve smyslu p. 15 ZoSPOD. Ponechání dítěte v takovém zařízení je však časově omezeno. V souladu s čl. 32/4 Listiny, na dobu než rozhodne soud o návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností (p. 14/1e) o předběžném opatření, tedy nejdéle 24 hodin. Pokud však rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte s pobytem v zařízení souhlasí, je na vzájemné dohodě rodiče a zřizovatele, po jakou dobu dítě v zařízení zůstane.⁴⁹

Péči o děti vyžadující zvýšenou pozornost vykonává OÚ spolu s obecním úřadem obce s rozšířenou působností (2.2.4). Při péči o děti uvedené v p. 6/1 ZoSPOD zaměřuje svoji pozornost na využívání volného času dětí a na děti vyhledávající styky s fyzickými osobami nebo skupinami těchto osob požívajícími alkoholické nápoje nebo návykové látky nebo páchajícími trestnou činností. Sleduje u dětí projevy nesnášenlivosti a násilí, věnuje pozornost dětem z rodin s nízkou sociální úrovní, zabraňuje pronikání nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi ostatní skupiny dětí a nabízí dětem programy pro využití volného času. Jak již bylo uvedeno u OÚ obce s rozšířenou působností problémem současné doby je nedostatečná kontrola dětí a využití jejich volného času, což úzce souvisí se zaměstnaností jejich rodičů. To může vést, zejména ve větších městech, k prohlubování kriminality dětí a mladistvých. Proto zákon OÚ ukládá, aby zaměřil svoji pozornost na rozšiřování nabídky volnočasových aktivit a předcházel tak některým

⁴⁹ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 39

sociálně-patologickým jevům. Přitom spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.

ZoSPOD poskytuje ochranu jednak dětem uvedeným v p. 2/2 , na něž se zákon vztahuje v celém rozsahu. Jednak dětem, které nemají na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky (p. 87 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů), ani není oprávněno podle zvláštního právního předpisu trvale pobývat na území České republiky. Takovým dětem ochranu poskytuje jen v rozsahu p. 37 a p. 42. V souladu s nimi je OÚ povinen učinit opatření k ochraně života a zdraví a zajistit uspokojování základních potřeb v nejnutnějším rozsahu včetně zdravotní péče, ocitlo-li se takové dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. O těchto opatřeních je povinen neprodleně uvědomit OÚ obce s rozšířenou působností. Ten učiní další nezbytná opatření (p. 37/3) směřující k ochraně dítěte a pokud je to možné, uvědomí zastupitelský úřad státu, jehož je dítě občanem. O těchto skutečnostech OÚ obce s rozšířenou působností informuje Úřad. Ochranu dítěti podle p. 2/3 ZoSPOD poskytuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a to po dobu, než rozhodne soud o návrhu OÚ obce s rozšířenou působností na nařízení předběžného opatření (p. 42/7). Návrh na nařízení předběžného opatření činí OÚ obce s rozšířenou působností jako nezbytné opatření ve smyslu p. 37/3a) ZoSPOD.

2.2.5 Ministerstvo

Ministerstvo hraje svoji roli podle ZoSPOD zejména na poli osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče.

P. 20/2 ZoSPOD stanoví, že zprostředkování osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče v České republice zajišťují krajské úřady a ministerstvo. V čem zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá vymezuje p. 19a/1 (viz. 2.2.2).

Ministerstvo vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče

evidenci dětí a evidenci žadatelů (p. 23/1). Jestliže nezprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí vedené ministerstvem, nebo do 6 kalendářních měsíců od zařazení žadatele do evidence žadatelů vedené ministerstvem, postoupí kopii údajů z těchto evidencí Úřadu. Ten je zařadí do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. V případě žadatele je nezbytný jeho souhlas podle p. 21/5f) ZoSPOD (p. 23/3). Ministerstvo však nadále vede evidenci dětí a žadatelů.

Samotný proces zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ministerstvem upravuje p. 24a ZoSPOD, jeho přerušení upravuje p. 24b ZoSPOD a vyřazení z evidence dětí nebo žadatelů vedené ministerstvem upravuje p. 24d ZoSPOD.

2.2.6 Úřad

Úřad zajišťuje osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky (p. 20/2b). A zajišťuje sociálně-právní ochranu ve vztahu k cizině, a) jde-li o děti uvedené v p. 2/2 ZoSPOD, b) děti, které jsou občany České republiky a nemají na jejím území trvalý pobyt, c) děti, které nejsou občany České republiky a nemají na jejím území povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky, ani se na jejím území nezdržují, jestliže jejich rodiče nebo jiné fyzické osoby mající vůči těmto dětem vyživovací povinnost se zdržují v České republice.

V případě osvojení, na základě p. 26 **zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním**, se bude proces osvojení řídit právem státu, jehož příslušníkem je osvojitel. V případě manželů, kteří jsou příslušníci různých států, musí být splněny podmínky právních řádů obou států. Případná podmínka přivolení dítěte k osvojení se bude podle p. 27 cit. zákona řídit právním řádem státu, jehož je dítě příslušníkem.

P. 35/2 ZoSPOD vymezuje kompetence Úřadu, který plní řadu významných úkolů v oblasti sociálně-právní ochrany dětí nejen na základě tohoto zákona, ale též na základě mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Ve smyslu těchto

úmluv je Úřad přijímajícím a odesílajícím orgánem a dále ústředním orgánem. Vykonává funkci opatrovníka dítěte. Významnou působností Úřadu je též jednání a spolupráce s orgány nebo jinými subjekty v cizině obdobnými Úřadu. Plní úkoly vyplývající ze zprostředkování osvojení. A spolupracuje ve věcech rodičovské zodpovědnosti podle přímo použitelného předpisu Evropských společenství, jímž je čl. 53 až 58 nařízení Rady č. 2201/2003 o soudní příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

2.3 Poskytování sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty

Jen okrajově bych se zde ráda dotkla též dalších subjektů uvedených v p. 4/2 ZoSPOD, které nemají postavení státního orgánu, avšak zákon jim i přesto umožňuje, aby se podílely na sociálně-právní ochraně dětí a to i přesto, že nejsou předmětem mnou probírané problematiky, a to proto, že se ve své práci zabývám právy dítěte v působnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou pouze orgány vypočtené taxativně v p. 4/1. Tyto jiné subjekty, které nemají postavení státního orgánu zajišťují sociálně-právní ochranu v rozsahu vymezeném zákonem. Výslovně to zákon uvádí např. v p. 48/3 ZoSPOD, kdy pověřené osoby nejsou oprávněny vykonávat sociálně-právní ochranu v jiném rozsahu než je uveden v odstavci 2. Výčet práv a povinností pověřených osob v p. 48/2 je tak taxativní.

Mezi tyto subjekty patří obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (dále jen „pověřená osoba“).

Obec v samostatné působnosti a kraj v samostatné působnosti vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí (p. 10/2).

V souladu s p. 39/1 ZoSPOD mohou obce a kraje zřizovat zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně-výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně rekreační tábory pro děti a zařízení pro výkon pěstounské péče.

Zejména v případě **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** přinesla novela č. 134/2006 Sb. řadu změn. Ochrana a pomoc je poskytována dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku (p. 15). Dále jde o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče zdravotnickým zařízením a v psychologické a jiné obdobné nutné péči (p. 42/1).

Dítě se v takovém zařízení umísťuje na základě rozhodnutí soudu; na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, kdy je nutno zajistit souhlas rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte s pobytem dítěte v zařízení; na základě žádosti zákonného zástupce dítěte za podmínky, že bude uzavřena mezi zařízením a zákonným zástupcem dítěte písemná dohoda (p. 42/5), jejíž náležitosti stanoví zákon; nebo požádá-li o to samo dítě.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je při přijetí dítěte do tohoto zařízení povinno tuto skutečnost neprodleně ohlásit zřizovateli a příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany (p. 42/9).

Protože děti v těchto zařízeních pobývají v řadě případů nikoli krátkodobě nebo přechodně, bylo nutné stanovit určité standardy péče o děti. Tak p. 42a ZoSPOD zakotvuje povinnost takového zařízení zabezpečovat ubytování, stravování a ošacení, poskytovat výchovnou péči, zajišťovat zdravotní péči, poskytovat nejen dítěti, ale i jeho rodičům a osobám odpovědným za jeho výchovu poradenství, zajišťovat pomoc při přípravě dětí do školy, vytvářet podmínky pro zájmovou činnost dětí, poskytovat odbornou péči prostřednictvím sociálního pracovníka a psychologa. K vymezení činnosti tohoto zařízení stanovené tímto zákonem vydává vnitřní řád.

Pokud bylo dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc umístěno na základě rozhodnutí soudu nebo žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, ukládá zákon rodičům nebo jiným osobám povinným výživou hradit příspěvek na úhradu pobytu a péče, o kterém rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte (p. 42b). Kromě toho má zřizovatel nárok na státní příspěvek, jestliže zde dítě bylo umístěno za stejných podmínek jako v případě p. 42a ZoSPOD (p. 42g).

Dalším subjektem poskytujícím sociálně-právní ochranu dětí je podle p. 4/2 ZoSPOD **Komise pro sociálně-právní ochranu dětí** zřizovaná jako zvláštní orgán obce starostou obce s rozšířenou působností (p. 38/1). Komise rozhoduje o vydání pověření k výkonu sociálně-právní ochrany a o odnětí tohoto pověření, jestliže fyzická nebo právnická osoba žádá pouze o pověření ke zřízení výchovně rekreačních táborů pro děti; navrhuje a posuzuje sociálně-preventivní programy na ochranu týraných zneužívaných a zanedbávaných dětí a zajišťuje projednávání jednotlivých takových případů v komisi; doporučuje provést opatření, která by měla být uskutečněna v oblasti ochrany dětí před sociálně-patologickými jevy; na žádost

tajemníka obecního úřadu posuzuje jednotlivé případy provádění sociálně-právní ochrany a vydává k nim stanoviska a konečně koordinuje výkon sociálně-právní ochrany na území správního obvodu obce s rozšířenou působností (p. 38/2).

Ministři práce a sociálních věcí a hejtmanům krajů se nově ukládá zřídit pro účely zprostředkování osvojení pěstounské péče **poradní sbor**, do jehož působnosti spadá doporučovat pro určité dítě vedené v evidenci krajského úřadu nebo ministerstva vhodné žadatele o osvojení nebo pěstounskou péči, vedené v evidenci žadatelů krajským úřadem nebo ministerstvem.

Sociálně-právní ochranu dětí mohou vykonávat též tzv. **pověřené osoby**, fyzické nebo právnické osoby, a to na základě rozhodnutí k výkonu takové činnosti („pověření“) (p. 48/1), o němž rozhoduje krajský úřad, pokud není k rozhodování o pověření příslušná komise (viz výše). Tyto rozhodují též o jeho rozšíření, změně a odnětí.

Pověřené osoby mohou vykonávat sociálně-právní ochranu jen v rozsahu stanoveném v p. 48/2 ZoSPOD, vyčet jejich oprávnění je tak taxativní. Působení pověřené osoby, které by překročilo takto vymezené hranice, může být kvalifikováno jako přešůpek podle p. 59/1b) ZoSPOD a lze je postihnout pokutou do 50 000 Kč (p. 59/2).

Pověřené osoby tak mohou podle citovaného ustanovení vyhledávat děti, na něž se podle p. 6/1 ZoSPOD sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje, mohou se zabývat poradenskou činností podle p. 11/1a)-c) ZoSPOD a vykonávat činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku. V oblasti osvojení a pěstounské péče mohou zřizovat zařízení podle p. 39⁵⁰; poskytovat pěstounům v zařízení, jehož jsou zřizovateli, výchovnou a poradenskou péči při výkonu pěstounské péče a sledovat její výkon; převzít zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny, kterou jinak zajišťuje krajský úřad; navrhnout obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností fyzické osoby vhodné stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče; vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a oznamovat je

---

⁵⁰ zařízení odborného poradenství pro děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně rekreační tábory pro děti, zařízení pro výkon pěstounské péče

obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností; vyhledávat děti uvedené v p. 2/2 vhodné k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností; poskytovat fyzickým osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny a osvojitelům nebo pěstounům poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče.

Zde je však třeba upozornit na fakt, že pověřené osoby jsou oprávněné pouze vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny, nikoli osvojení či pěstounskou péči zprostředkovat ve smyslu p. 19a/1d) ZoSPOD (p. 19a/2). Takové jednání by bylo přestupkem ve smyslu p. 59/1c) ZoSPOD a lze za ně uložit pokutu do 200 000 Kč (p. 59/2).

3 Úloha soudu při řešení problému

3.1 Rodičovská zodpovědnost

Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dále při zastupování dítěte a při správě jeho jmění (p. 31/1 ZoR) a to bez ohledu na fakt, zda se dítě narodilo v manželství nebo mimo něj. Zákon již tedy nerozlišuje mezi dětmi manželskými a nemanželskými, jejichž právní postavení bylo nerovnoprávné, přestože vyživovací povinnost k otci byla právně upravena. Až do přijetí Zákona o právu rodinném z roku 1949 byl otec vykonavatelem otcovské moci jako jednostranného výkonu práv a povinností otce vůči svým dětem. Zákonem z roku 1963 bylo zrovnoprávněno postavení matky jako rodiče a oběma tak náležela tzv. *rodičovská moc*. Až přijetím mezinárodních dokumentů upravujících práva dítěte jako je např. **Deklarace práv dítěte z roku 1959** nebo **Úmluva o právech dítěte z roku 1989**, dochází ke změně nazírání práva na dítě a to se stává rovnoprávným ve vztahu ke svým rodičům. Přestává být objektem výkonu rodičovských práv. U nás se zákonodárce novelou Zákona o rodině z roku 1998 vrátil k bývalé konstrukci zařazení některých rodičovských práv a povinností pod souhrnný pojem rodičovská zodpovědnost ve snaze sjednotit naši terminologii s terminologií evropskou, kde je používán pojem *parental responsibility*.⁵¹

Ústředním pojmem při výkonu rodičovské zodpovědnosti je *zájem dítěte*, který jsou rodiči povinni důsledně chránit. Dále spadá do jejich povinností a zároveň práv řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Přitom mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Výchovné metody, které rodiče užívají se liší, avšak zásadně nemají zasahovat do důstojnosti dítěte, natož aby ohrožovaly jeho zdraví. Pro mnoho z nás se jeví nesporným, že dítěti nemá být způsobována bolest, ať již fyzická nebo

---

⁵¹ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 93

psychická. Avšak hranice, kde výchovné prostředky přecházejí v ubližování nebo hůře v týrání dítěte, je tenká. S tím souvisí v současnosti často diskutovaná otázka tělesných trestů. Ty byly v mnoha zemích zcela zakázány, např. ve Švédsku již v roce 1979, následovaly i další země jako Rakousko, Kypr, Dánsko, Finsko, Německo, Rumunsko, Norsko, Ukrajina. U nás je dětem poskytována ochrana proti neoprávněným zásahům do jejich tělesné integrity zejména v oblasti trestního práva. V oblasti práva soukromého je to p. 11 OZ upravující ochranu osobnosti, která je absolutní. Tzn. že jejím nositelem je každá fyzická osoba, tedy i osoba, která není způsobilá k právním úkonům, a působí proti všem bez ohledu na vzájemný vztah mezi osobami. Jak však uvádí Molárová ve svém článku: „I přes tuto právní ochranu však výzkumy provedené Institutem pro kriminologii a sociální prevenci ukazují, že násilí v rodině není v českém prostředí, respektive české rodině, jev neznámý a slouží nejen jako prostředek výchovy, ale i prostředek komunikace, a to zejména ve vztahu mezi rodiči a dětmi.“⁵²

Na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti (p. 33 ZoR). Zde se bude jednat o případy, kdy matka nebo otec uzavřeli manželství s osobou, která není rodičem jejich dítěte a tato s nimi žije ve společné domácnosti (p. 115 OZ).

Rozhodující úlohu při výchově dětí mají rodiče (p. 32/1 ZoR). Zákon tak akcentuje primát rodičů při výchově dětí a zároveň tu skutečnost, že stát zasahuje až v případě, kdy ji nejsou schopni zajistit sami rodiče nebo jestliže by nedovoleně zasahovali do práv dítěte. Povinnost příslušného státního orgánu intervenovat do výkonu práv rodiče vzniká v první řadě tehdy, jsou-li práva dítěte ohrožena.

Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům (p. 34/1 ZoR). V této souvislosti je třeba zmínit článek 3 a článek 18 Úmluvy o právech dítěte. Podle čl. 3/2 je povinností států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců a jiných jednotlivců právně za něho odpovědných a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Článek 18/1 Úmluvy přiznává rodičům nebo v odpovídajících případech zákonným zástupcům prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

⁵² www.epravo.cz : Molárová, G. : Násilí v blízkém okolí - domácí násilí

Půjde jednak o rodiče biologické, jimž vzniká rodičovská zodpovědnost narozením dítěte. V případě osvojení bude náležet rodičovská zodpovědnost osvojitelům (p. 63/1 ZoR) a to ode dne právní moci rozhodnutí soudu o osvojení.

Je však třeba zdůraznit, že rodičovská zodpovědnost bude náležet oběma rodičům za předpokladu, že jsou oba plně způsobilí k právním úkonům. Jestliže tak tomu u jednoho z rodičů nebude nebo jeden z rodičů nežije nebo není znám, náleží rodičovská zodpovědnost rodiči druhému (p. 34/2 ZoR). Soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, za podmínky, že dosáhl věku šestnácti let a má potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících (p. 34/3 ZoR). Nezletilý rodič však nebude moci dítě zastupovat nebo spravovat jeho jmění.

Rozvod nebo rozchod rodičů nebude zásadně znamenat zánik rodičovské zodpovědnosti jednoho z rodičů. Ta bude trvat i poté, co se jeden z rodičů odstěhoval ze společné domácnosti. Avšak vyvstane potřeba, ať již soudně nebo dohodou rozvedených manželů, upravit otázku výchovy dítěte. Soud zde bude přihlížet zejména k citové orientaci dítěte, zázemí, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, k citovým vazbám na sourozence, prarodiče a další příbuzné, ale také k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.⁵³ Jestliže se jedná o nezletilé dítě může o této otázce rozhodnout soud i bez návrhu. A toto rozhodnutí soudu nebo dohoda manželů schválená soudem bude nezbytným předpokladem pro rozvod (p. 26 ZoR).

Mimo soudní řešení je alternativním způsobem řešení konfliktu rodičů v otázce výchovy dítěte možnost využití služeb mediátorů, která byla zavedena v souladu s **Doporučením rady Evropy o mediaci v rodině č. R/98/1**. Mediační systémy mají směřovat k tomu, aby byly chráněny nejlepší zájmy a blaho dětí, zvláště dosahováním vhodného uspořádání kontaktů s dítětem a péči o ně. Touto dobrovolnou a smírnou cestou by mělo být především omezeno škodlivé působení důsledků rodinného rozvratu a naopak podpořeny pokračující vztahy mezi členy rodiny.⁵⁴

⁵³ www.epravo.cz : Výkon práv a povinností rodičů, kteří spolu nežijí

⁵⁴ Radvanová, S.: Význam rodinné mediace. Právo a rodina 6/2001

Rodiče mají rodičovskou zodpovědnost, i když ji nevykonávají. Tato skutečnost nezpůsobuje její ztrátu. Za zákonem stanovených předpokladů soud rozhodne o pozastavení výkonu, omezení nebo v krajním případě též zbavení rodičovské zodpovědnosti (p. 44/1,2,3 ZoR). Zde je třeba zdůraznit ustanovení p. 42 ZoR, které umožňuje přijmout opatření, kterými se omezuje rodičovská zodpovědnost, pouze soudu. Jakýkoliv zásah do rodičovské zodpovědnosti musí mít tedy oporu v zákoně a lze ho uskutečnit jen rozhodnutím soudu, které se také soudem vykoná.

K *pozastavení* výkonu rodičovské zodpovědnosti může soud přistoupit tehdy, jestliže rodiči brání v jejím výkonu závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte. Jde o podmínky kumulativní, musí být tedy splněny zároveň. Závažnou překážkou bude překážka objektivního charakteru, tedy taková, která nespočívá v nedostatečném výkonu rodičovské zodpovědnosti nebo v protiprávním jednání rodiče. Půjde například o dlouhodobou nemoc nebo též o výkon trestu.

Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost *omezí*, přičemž vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na která se omezení vztahuje. I zde jde o podmínky kumulativní, na chování rodiče je však nahlíženo z hlediska subjektivního.

Soud rodiče *zbaví* jeho rodičovské zodpovědnosti, jestliže ji rodič zneužívá nebo ji závažným způsobem zanedbává.

Zatímco v případě pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti zákon předpokládá jisté uvážení soudu, když používá slovo „může“, v případě jejího omezení a zbavení tak musí učinit vždy, když jsou naplněny zákonné předpoklady.

Při pozastavení výkonu a omezení rodičovské zodpovědnosti se též přihlíží k tomu, zda je to v zájmu dítěte. Ten je v souladu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí. Ke zbavení rodičovské zodpovědnosti může dojít v případě, kdy rodič nejen koná a to tak, že ve vztahu k dítěti svých práv a povinností zneužívá, např. mu ubližuje, ať již po stránce fyzické

nebo psychické, ale i v případech nekonání, kdy výchovu a péči zanedbává tím, že např. nevykonává dohled odpovídající stupni jeho vývoje, což může mít za následek ohrožení zdraví a života dítěte. Rodič v takovém případě, na rozdíl od prvních dvou možností, po právní moci rozhodnutí o zbavení rodičovské zodpovědnosti přestává být jejím nositelem.

Co se týká otázky možnosti *obnovení rodičovské zodpovědnosti* poté, co jí byl rodič rozhodnutím soudu zbaven, uvádí Radvanová toto: „V praxi vznikla otázka, zda rozhodnutí o zbavení rodičovské zodpovědnosti ke konkrétnímu dítěti zakládá či nezakládá překážku věci rozsouzené (*rei iudicatae*). I když to zákon o rodině pro rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti výslovně nestanoví, z povahy věci plyne, že podstatná změna poměrů umožňuje jednat ve věci znovu a vynést nové rozhodnutí, kterým by bylo možno při podstatné změně poměrů rodičovskou zodpovědnost obnovit.“⁵⁵

Zákon soudu ukládá povinnost posoudit, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti vždy, kdy se dopustí rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem (p. 44/4 ZoR). Ke ztrátě rodičovské zodpovědnosti však dochází až právní mocí rozhodnutí soudu o jejím zbavení, nikoli tedy právní mocí rozhodnutí trestního soudu o uvedených skutcích.

Žádný z těchto způsobů restrikce rodičovské zodpovědnosti však nezpůsobuje zánik vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti.

---

⁵⁵ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: *Občanské právo hmotné 3.díl.* Praha: Aspi, 2002, s. 114

3.2 Výchovní opatření

Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud, neučinil-li tak orgán SPO, učinit opatření, která by měla eliminovat škodlivé vlivy, které působí na dítě při jeho výchově. K tomu mu zákon poskytuje možností vhodným způsobem napomenout nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu; stanovit nad nezletilým dohled; uložit nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných (p. 43/1 ZoR).

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud, v souladu s p. 45/1 ZoR a za podmínek zde stanovených, *svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.*

Těmito podmínkami je, že tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte, avšak i tato osoba musí splňovat uvedené podmínky.

Dítě je možno svěřit jak do společné výchovy manželů, tak do výchovy jen jednoho manžela, za předpokladu, že druhý manžel s tím vyslovil souhlas. Souhlas druhého manžela nebude třeba, jestliže byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo opatření tohoto souhlasu je spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

V případě, kdy bylo dítě svěřeno do společné výchovy manželů a jeden z manželů zemře, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Po rozvodu manželů společná výchova trvá, avšak soud je povinen o výchově dítěte rozhodnout znovu a to *i bez návrhu.*

Zákon nevymezuje práva a povinnosti fyzické osoby, již bylo dítě svěřeno do výchovy, avšak ukládá soudu, aby rozsah těchto práv a povinností k dítěti stanovil.

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do **pěstounské péče** fyzické osobě. A to za předpokladu, že tato osoba poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2.3 pěstounská péče je typem náhradní rodinné péče v případech, kdy vlastní rodina v péči o své dítě selhala nebo je z různých důvodů nefunkční. Pro péči dítěte je však rodina nezastupitelnou, proto se stát snaží dítěti poskytnout její alternativní formu a vytvořit tak harmonické prostředí

pro jeho příznivý vývoj. Přesto však půjde o závažný zásah a to nejen do života dítěte, ale i osob, které mají zájem stát se pěstouny. Proto p. 45b/2 ZoR ve spojení s p. 19/1b) ZoSPOD umožňuje ještě před rozhodnutím soudu o svěření dítěte do pěstounské péče orgánu SPOD, jímž je OÚ obce s rozšířenou působností, rozhodnout o *svěření dítěte do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem*. Předpokladem tohoto rozhodnutí je, že se dítě nachází z rozhodnutí soudu v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Se souhlasem rodičů může být dítě, které není v ústavní výchově, svěřeno rozhodnutím orgánu SPO budoucímu pěstounovi. Toto rozhodnutí o *předpěstounské péči* však pozbude právní účinky, nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu zahájeno řízení o svěření dítěte do pěstounské péče. Svěření dítěte do předpěstounské péče však není obligatorním předpokladem pro rozhodnutí o péči pěstounské jako tomu bude v případě předadopční péče u osvojení.

Pěstounská péče **vzniká** rozhodnutím soudu. Ještě před tímto rozhodnutím si však soud musí vyžádat vyjádření orgánu SPOD o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče (p. 45b/1 ZoR). Tímto orgánem je podle p. 27/3 ZoSPOD krajský úřad nebo ministerstvo, které posuzují, zda má fyzická osoba psychické, zdravotní a morální předpoklady pro výchovu dítěte (bližší viz. kap. 2.2.2).

Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů. Do výchovy jen jednoho manžela je možné dítě svěřit za podmínky, že s tím druhý manžel vyslovil souhlas.

Pěstounská péče může být **zrušena** rozhodnutím soudu pouze z důležitých důvodů. Soud pěstounskou péčí zruší vždy, kdy o to požádá pěstoun (p. 45a/4 ZoR). V případě, kdy je dítě svěřeno do společné pěstounské péče manželů a jeden z nich zemře, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Po rozvodu manželů rozhoduje o výchově dítěte soud. Pěstounská péče zaniká též dosažením zletilosti dítěte, úmrtím dítěte nebo úmrtím pěstouna.

Obsahem pěstounské péče jsou vzájemná práva a povinnosti dítěte a pěstouna/ů. Avšak rozhodnutí soudu o pěstounské péči nezakládá mezi dítětem a pěstounem stejný vztah jako mezi rodiči a dětmi a hlavně nezanikají vztahy dítěte k

jeho původní rodině. Pěstoun je pouze oprávněn vykonávat přiměřená práva a povinnosti rodičů a na rozdíl od nich je povinen o dítě pečovat osobně. Právo dítě zastupovat a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Nebude mu tak např. náležet právo spravovat jmění dítěte. Má-li však za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu (p. 45c/2 ZoR).

Dítě má povinnost pomáhat pěstounovi v domácnosti podle svých schopností a pokud má vlastní příjem a žije s pěstounem ve společné domácnosti, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny (p. 45c/3 ZoR).

Rodiče dítěte svěřeného do pěstounské péče mají vůči němu i nadále vyživovací povinnost (p. 45d/2).

Nově Zákon o rodině upravuje též *pěstounskou péči na přechodnou dobu* a to na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat; dobu, po jejímž uplynutí lze podle p. 68a dát souhlas rodiče s osvojením (šest týdnů po narození dítěte); nebo po dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení. Soud je povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřením dítěte do pěstounské péče. Odpadnou-li tyto důvody, rozhodne vždy o výchově dítěte (p. 45a/5 ZoR).

Pěstounská péče může být vykonávána též v zařízení pro výkon pěstounské péče podle p. 44 ZoSPOD.

V případě, že se dítě nepodařilo umístit do náhradní rodinné péče a jeho výchova je vážně ohrožena nebo vážně narušena, může soud nařídit **ústavní výchovu** (p. 46/1 ZoR). Ústavní péče je formou náhradní kolektivní péče o dítě a představuje nejzávažnější zásah do výkonu rodičovské zodpovědnosti.⁵⁶

Rozhodnutí soudu o ústavní výchově mají předcházet jiná výchovná opatření a soud má zásadně zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (p. 46/2 ZoR). Ústavní výchova tak má být až poslední ze zákonem nabízených možností. Jestliže je to však v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu i v

---

⁵⁶ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 137

případech, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Vedle ústavní výchovy může soud dítě svěřit též do péče pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle p. 42 ZoSPOD (p. 46/1 ZoR).

Ústavní výchova může být **nařízena** jen v případě dítěte nezletilého, avšak z důležitých důvodů ji soud může prodloužit až na jeden rok po dosažení zletilosti.

Soud ústavní výchovu **zruší**, pominou-li po jejím nařízení její důvody, tzn. v případě, kdy došlo k nápravě a podmínky pro výchovu dítěte ve vlastní rodině se zlepšily nebo došlo k nápravě chování dítěte nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči. Za tímto účelem ukládá ZoR soudu povinnost nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda tyto důvody trvají. Přitom soud spolupracuje jednak s orgány SPO a vyžádá si též vyjádření dítěte za podmínky, že je toho s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost schopné, a vyjádření jeho rodičů (p. 46/3 ZoR).

Ústavní výchova dětí od narození do věku tří let se vykonává ve *zdravotnických zařízeních*, tj. v kojeneckých ústavech a dětských domovech (p. 38 Zákona č. 227/2000, o péči o zdraví lidu). Výkon ústavní výchovy u nezletilých starších tří let je svěřen školským zařízením, kterými jsou dětské domovy (p. 1 a p. 2 Zákona č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).⁵⁷

Vedle ústavní výchovy může být nařízeno též opatření trestního charakteru, kterým je **ochranná výchova**. Podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je vedle ochranného léčení a zabránění věci jedním ze tří ochranných opatření. Je reakcí státu na provinění mladistvého, tedy osoby ve věku od 15 do 18 let. Institut ochranné výchovy je upraven v p. 22 an. cit. zákona, které stanoví, že ochranná výchova se nařídí až poté, co nepostačuje ústavní výchova uložená podle Zákona o rodině a trvá tak dlouho, pokud to vyžaduje její účel.

Jak uvádí Kovářová ve svém článku Ochranná opatření pro mladistvé:

---

⁵⁷ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 137

„Fakticky se ochranná výchova velmi blíží nepodmíněnému trestu odnětí svobody, neboť předpokládá odnětí mladistvého od jeho rodičů či vychovatelů a zařazení do kolektivního zařízení s přísnějším režimem. S ohledem na tento zásah do práv občanů k němu soud může přistoupit jen tehdy, když jiné, méně intenzivní prostředky byly již vyčerpány nebo nemají naději na úspěch.“⁵⁸

Jestliže převýchova mladistvého pokročila do té míry, že lze očekávat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, avšak dosud nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena, může soud ochrannou výchovu přeměnit v ústavní výchovu (p. 23/1 ZoSVM).

---

⁵⁸ Kovářová, D.: Ochranná opatření pro mladistvé. Právo a rodina 8/2006, s. 3

3.3 Osvojení

Osvojení lze charakterizovat jako přijetí cizího, nezletilého dítěte za vlastní, při němž vzniká mezi osvojencem a osvojitelem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský (p. 63/1 ZoR). Přičemž osvojitelům vzniká právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení rodičovská zodpovědnost při výchově dětí. Současně však zanikají jakékoliv vazby na rodiče původní, včetně původních příbuzenských vztahů (p. 72/1 ZoR). Ve svých právních důsledcích tedy osvojení plně nahrazuje biologický a pokrevní vztah rodiče a dítěte. V tomto směru osvojení přesahuje pojem náhradní rodinné péče (pod který spadá např. péče pěstounská). Důvodem je zejména to, že u dítěte dochází ke změně jeho statusu (osobního stavu).

Osvojení je právním institutem, jehož frekventovanost v poslední době roste, zejména s přibývajícím počtem párů s problémy v reprodukční oblasti.

Osvojením se zabývá též Evropská úmluva o ochraně lidských práv, která v čl. 8 zaručuje právo na rodinný život. V jeho rámci Evropský soud pro lidská práva v případě **Fretté v France**⁵⁹ upozornil, že osvojením se míní právo dítěte na zajištění rodiny, nikoli právo manželů na zajištění dítěte.

Jestliže dojde ke střetu zájmu mezi dítětem a žadatelem o osvojení, pak zájem dítěte je předním hlediskem a klíčem k řešení dané situace.⁶⁰

Zákon o rodině rozlišuje dva typy osvojení- zrušitelné a nezrušitelné. Pro oba typy je společné, že zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Avšak při zrušení zrušitelného osvojení se tyto vztahy obnovují.

Zákon vypočítává *podmínky*, které jsou společné pro oba druhy osvojení a

---

⁵⁹ Fretté v France (App 36515/97, rozsudek 26.2.2002)

⁶⁰ Jacobs, White : European Convention on Human Rights. New York: Oxford University Press Inc., 2006, s. 259

kromě toho stanoví další pro osvojení nezrušitelné. Jejich splnění je nezbytné proto, aby mohl soud rozhodnout o osvojení.

Osvojitelé se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti (p. 64/1 ZoR). Hlavní zásadou osvojení je tedy *prospěch dítěte*. Tuto zásadu Zákon opakuje ještě v p. 65/2 ZoR. Soud je tedy povinen zkoumat, zda mezi osvojencem a osvojitelem vznikne citový vztah jako mezi rodičem a dítětem, zda osvojitel zaručuje, že bude řádně plnit ve vztahu k dítěti své povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Soud je dále povinen zjistit na základě lékařského vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřičí účelům osvojení. Je též povinen si vyžádat vyjádření orgánu SPO, které orgán SPO vypracovává podle p. 27 ZoSPOD (p. 70 ZoR). Osvojitelem **nemůže být** ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům (p. 64/2 ZoR).

Osvojit lze pouze nezletilého (p. 65/2 ZoR). Nelze osvojit nascitura, tedy dítě počaté a dosud nenarozené. A mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl (p. 65/1 ZoR), aby bylo možno na osvojitele hledět jako na rodiče osvojovaného dítěte.

Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé (p. 66/1). Osvojenec pak bude mít příjmení určené pro jejich ostatní děti (p. 71/1 ZoR). Zákon však umožňuje, aby byl osvojitelem jen jeden manžel. Osvojenec bude mít příjmení osvojitele (p. 71 ZoR).

Dítě může jako jediný osvojitel osvojit též manžel matky osvojence, v takovém případě bude mít příjmení určené pro ostatní jejich děti (p. 71 ZoR). Jestliže je osvojitelem manžel jednoho z rodičů osvojence, pak se osvojení nedotkne vztahů mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými (p. 72/2 ZoR). Dítě zůstává i nadále v prostředí, ve kterém doposud žilo i řadu let a setrvává tak v kontaktu se stejnými příbuznými.

S osvojením musí *souhlasit* zákonný zástupce osvojovaného dítěte; dále samo dítě, jestliže je schopno posoudit dosah osvojení, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení; rodič dítěte, i když je nezletilý; při osvojení do ciziny je třeba souhlasu Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (p. 67 ZoR). V případě, že dítě osvojují jako společné dítě manželé nebo je-li osvojitel manželem, bude třeba souhlasu obou

a tak neposkytnutí souhlasu jedním z nich bude mít za následek nemožnost uskutečnění osvojení. Jestliže tento pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo by opatření takového souhlasu bylo spojeno s překážkou těžko překonatelnou, nebude tohoto souhlasu třeba (p. 66/2ZoR). Požadavek souhlasu dítěte za podmínek zde uvedených, je v souladu s p. 31/3 ZoR, který obecně formuluje právo dítěte svobodně se vyjadřovat. Souhlas musí splňovat náležitosti kladené na projev vůle ustanoveními občanského zákoníka, musí být tedy výslovný a určitý (p. 104 ZoR ve spojení s p. 37 an. OZ).

Souhlasu nebude třeba za podmínek, které stanoví zákon o rodině v p. 68 nebo v případě tzv. *blanketního souhlasu*⁶¹ podle p. 68a, jestliže dají rodiče souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům a to však nejdříve šest týdnů po narození dítěte. V tomto případě jej mohou odvolat až do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče budoucích osvojitelů.

Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu s osvojením, jestliže a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

To platí obdobně i v případě, kdy je rodič nezletilý. K tomu však Radvanová poznamenává: „Zákonodárce tu nevzal v úvahu, že nezletilý je sice rodičem, ale že nadále zůstává dítětem ve smyslu čl. 1 Úmluvy o právech dítěte; z tohoto hlediska, jakož i z hlediska dalších předpisů vyžaduje dítě zvláštní zvýšenou ochranu, která však mu v tomto případě není poskytnuta.“⁶²

O splnění těchto podmínek rozhoduje ke dni podání návrhu orgánem SPO jako opatrovníkem dítěte (p. 17 ZoSPOD), popřípadě rodičem dítěte soud (p. 68/3 ZoR).

⁶¹ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 126

⁶² tamtéž, s. 127

V těch případech, kdy není třeba souhlasu rodičů s osvojením podle p. 68 a p. 68a ZoR, však bude třeba souhlasu opatrovníka, který byl dítěti v řízení o osvojení ustanoven (p.68b ZoR).

Další podmínkou osvojení je právní moc rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte. Do té doby nemůže být dítě osvojeno (p. 70a ZoR).

Významnou obligatorní podmínkou je též tzv. *předadopční péče* podle p. 69 ZoR. Dítě musí být před rozhodnutím soudu o osvojení v péči budoucího osvojitele nejméně po dobu tří měsíců, a to na jeho náklad. V případě dítěte, které je v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a to ať už z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, rozhodne o jeho svěřeni do péče budoucích osvojitelů orgán SPO, tím je OÚ obce s rozšířenou působností podle p. 19/1a) ZoSPOD (p. 69/2 ZoR). Pro realizaci předadopční péče platí stejná ustanovení jako pro osvojení.

V případech, kdy se rozhodne osvojit dítě pěstoun, fyzická osoba jiná než rodič, již bylo dítě svěřeno do výchovy nebo poručník dítěte, který o ně osobně pečuje a pokud tato péče trvala alespoň tři měsíce (p. 69/3,4 ZoR), podmínka předadopční péče se nevyžaduje.

V případě **nezrušitelného osvojení** pak nastupují ještě další dvě podmínky:

Nezrušitelně osvojit jako společné dítě mohou jen manželé nebo manžel rodiče dítěte a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Jen výjimečně může takto osvojit osamělá osoba, za předpokladu, že bude toto osvojení plnit své společenské poslání.

Druhou podmínkou je, že nezletilý osvojenec je starší jednoho roku.

Osvojení *vzniká* právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení. Toto rozhodnutí je tedy konstitutivní povahy a jeho právním následkem je, že se mění právní postavení osvojence, kdy zanikají jeho právní vztahy k původním rodičům a vznikají právní vztahy k osvojitelům a jejich příbuzným. V případě nezrušitelného osvojení pak soud navíc rozhodne o tom, aby byli osvojitelé zapsáni v matrice místo rodiče osvojence. A osvojenec může být readoptován jen za podmínek p. 76 ZoR. Toto osvojení nelze zrušit.

V případě zrušitelného osvojení je možno jej zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele. Po zrušení osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojenec bude mít opět své původní příjmení (p. 73 ZoR).

Řízení o osvojení je řízení nesporné zahajované pouze na návrh.

3.4 Předběžné opatření

Institut předběžného opatření je upraven v části druhé hlavě druhé **Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.**

Předseda senátu může nařídit předběžné opatření před zahájením řízení, je-li třeba aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen (p. 74/1 OSŘ).

Ve vztahu k okamžité pomoci a ochraně dětí je nejpoužívanějším předběžné opatření podle p. 76a OSŘ. Předseda senátu jej může nařídit jen na návrh obce s rozšířenou působností (p. 75/1 OSŘ). Toto ustanovení změněné novelou občanského soudního řádu č. 59/2005 Sb., v praxi způsobuje problémy, neboť některé soudy vyžadují podání návrhu obcí a odmítají návrhy podané OÚ obce s rozšířenou působností, jak vyžadovala úprava před uvedenou novelou. Tato byla v souladu se Zákonem o rodině, který v řadě svých ustanovení hovoří o orgánu SPOD, jímž jsou pouze Úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady, nikoli tedy obce.⁶³ P. 16 ZoSPOD navíc přímo OÚ obce s rozšířenou působností přímo ukládá povinnost podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření, ocitlo-li se dítě v některé ze situací uvedených v p. 76a/1. Těmi jsou případy, kdy se nezletilé dítě ocitlo bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny.

Předběžné opatření trvá po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti. O to, aby se rozhodnutí bezodkladně vykonalo, se postará předseda senátu. K provedení výkonu rozhodnutí je příslušný soud a OÚ obce s rozšířenou působností je uložena při výkonu rozhodnutí součinnost (p. 273a OSŘ). Rodiče nezletilého, orgán SPOD a opatrovník mohou kdykoli soudu navrhnout zrušení předběžného opatření, o čemž musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do sedmi dnů.

---

⁶³ Novotná, V. : Úprava předběžných opatření v novele občanského soudního řádu a výkon opatrovnictví. Právo a rodina 9/2005, s. 19

3.5 Wallová, Walla proti České republice

Na tomto místě bych se ráda ve stručnosti zmínila o rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (Soud) z roku 2006 ve věci Wallová, Walla versus Česká republika, v němž Soud upozornil na povinnost státu učinit pozitivní kroky k omezení či vyloučení nutnosti umístit děti do státního zařízení ve prospěch jejich ponechání v rodině.

Stěžovatelé, manželé Wallovi mají 5 dětí. Z důvodu nevyhovujícího bydlení byl v r. 2000 nad dětmi stěžovatelů nařízen soudní dohled. V témže roce bylo vyhověno návrhu na předběžné opatření, kterým byly děti dočasně umístěny do ústavní výchovy, tři nejstarší do zařízení ve V. a ostatní dvě děti do zařízení v K. Důvodem pro uvedené kroky byla skutečnost, že rodina od r. 1997 neměla stálý a vyhovující byt, rodiče nebyli schopni nalézt řešení a vyhýbali se kontrolám v návaznosti na nařízení dohledu.

Následovala řada rozhodnutí umísťujících děti do ústavní výchovy, přičemž jako důvody byly uváděny zejména neuspokojivý bydlení, nedostatečný zájem rodičů o kontakt s dětmi, ať už písemný nebo telefonický. U dvou nejmladších dětí navíc soud rozhodl o splnění předpokladů p.68/1a) ZoR pro osvojení bez nutnosti souhlasu rodičů.

Stěžovatelé v listopadu 2002 podali ústavní stížnost k Ústavnímu soudu pro rozpor rozhodnutí, kterým se děti umísťují do ústavní výchovy a týkající se souhlasu s osvojením, s čl.8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvou o právech dítěte a zákonem. Dle stěžovatelů nebyl brán dostatečný zřetel na názor nezletilých, zásah nebyl nutný v demokratické společnosti a nebyl přiměřený. Vůči stěžovatelům nebyla učiněna žádná pozitivní opatření v podobě snahy příslušných orgánů napomoci řešit nevyhovující materiální situaci. Taktéž tvrdili, že nebyly naplněny všechny předpoklady k osvojení dětí bez souhlasu rodičů.

V r. 2005 byla ústavní výchova starších dětí zrušena a tyto byly pod soudním dohledem svěřeny do péče stěžovatelů. Dle soudu ze všech okolností vyplývalo, že hlavní problém a to nevyhovující bydlení byl vyřešen.

Mladší děti však zůstaly v náhradní rodinné péči.

Výbor pro práva dítěte ustanovený na základě čl. 43/1 Úmluvy ke zprávě předložené Českou republikou konstatoval, že princip přednostního zvážení zájmu dítěte není v ČR vhodně definován a promítnut do všech právních předpisů. Dále v ČR schází odborně školení pracovníci. V neposlední řadě je znepokojen nedostatečnou pomocí a podporou rodičů v otázkách rodičovské zodpovědnosti a počtem dětí umísťovaných do zařízení ústavní péče.

Stěžovatelé podali dne 22.června 2004 stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Ve své stížnosti zejména poukazovali na skutečnost, že byli odloučeni od svých dětí, a na nedostatečnou pomoc ze strany vnitrostátních orgánů a odvolávali se na čl. 1, 6, 8 a 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 k Protokolu č. 12.

Článek 8/1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod stanoví:

Každý má právo na respektování svého (...) rodinného života (...).

Soud v uvedené věci konstatoval, že pro rodiče a dítě je být spolu základním prvkem rodinného života (Kutzner v. Německo) a vnitrostátní opatření, která jim v tom brání jsou porušením čl. 8 ÚLPZS. Takový zásah není v rozporu s čl. 8 pouze pokud je v souladu se zákonem, sleduje některý nebo některé z cílů v druhém odstavci článku 8 a je-li nezbytný v demokratické společnosti. Pojem nezbytnosti znamená zásah založený na naléhavé společenské potřebě, která je zejména přiměřená sledovanému legitimnímu cíli. Nařízení ústavní výchovy představuje „zásah“ do práva stěžovatelů na respektování rodinného života. Děti stěžovatelů nebyly vystaveny násilí nebo špatnému zacházení ze strany stěžovatelů. Výchovné a citové schopnosti stěžovatelů nebyly taktéž zpochybněny. Jediným tvrzeným nedostatkem bylo nevyhovující bydlení, které mohlo být však vnitrostátními orgány zhojeno ve prospěch ponechání dětí v rodině. České orgány proto měly pro zachování požadavku přiměřenosti navrhnout méně radikální řešení než je umístění dětí do ústavní výchovy.

Soud jednomyslně prohlásil za přijatelnou stížnost pokud se jedná o námitky vznesené na poli článku 8 a 14 Úmluvy.

26. října 2006 Soud rozhodl, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Z uvedeného vyplývá, že stát má povinnost učinit pozitivní kroky k odstranění závadného stavu, který ohrožuje nebo poškozují práva dětí a teprve pokud toto není možné, přistoupit ke krajnímu řešení jako je odebrání dětí z rodiny a jejich umístění ve státním zařízení.

4 Poručenství a opatrovnictví

Poručenství

Poručenství je institut náhradní právní ochrany osoby, která postrádá ochranu v podobě rodičovské péče či zodpovědnosti a vyjadřující péči o právní záležitosti této osoby. Termín poručenství se v oblasti rodinného práva znovu objevil po novelizaci Zákona o rodině v roce 1998.

Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Poručník má povinnost nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů (p. 78). Poručník vykonává všechny práva a povinnosti, které by jinak náležely rodičům. V jistém smyslu tak vykonávají rodičovskou zodpovědnost. Na druhé straně však zákon výslovně stanoví, že funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost (p. 81). A taktéž jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem (p. 80/4). Tomu také poručník odpovídá za řádné plnění této funkce, podává mu zprávy o osobě poručenice a účty ze správy jeho jmění (p. 80/1).

Soud ustanoví poručníkem především toho, koho doporučili rodiče, za předpokladu, že to není v rozporu s poručencovými zájmy. Jestliže rodiče nikoho takto neurčili nebo nedoporučili, ustanoví soud někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, případně jinou fyzickou osobu (p. 79/2). Dokud není poručník ustanoven, neujme se své funkce nebo pokud jím nemůže být ustanovena ani fyzická osoba, bude tuto funkci vykonávat orgán SPOD (p. 79/3,4).

Soud **zproští** poručníka jeho funkce na jeho návrh.

Pokud se stane pro výkon funkce poručníka nezpůsobilý nebo porušuje své povinnosti, soud jej **odvolá**.

Poručníky nezletilého dítěte mohou být i manželé (p. 79/2), v případě jejich rozvodu musí soud posoudit, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále

oba rozvedení manželé. Pokud není, pak jednoho z manželů funkce zprostí (p. 82/3). Zákon však blíže neurčuje kriteria, podle kterých má soud při svém rozhodování postupovat. Hlavním a jediným hlediskem tak zůstává zájem dítěte.

Opatrovnictví

Soud ustanoví dítěti opatrovníka nejen v případech, kdy došlo ke střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, v případě ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti a řízení o osvojení, ale též z jiných důvodů, kdy je to v zájmu dítěte třeba.

Zásadním rozdílem mezi poručníkem a opatrovníkem je ten, že zatímco poručník vykonává práva a povinnosti rodičů v plném rozsahu, opatrovník je vykonává jen v rozsahu určeném soudem a to z hlediska účelu, pro který byl ustanoven, aby byla ochrana zájmů nezletilého plně zajištěna.

Závěr

Ochrana dětí se v posledním století stala zájmem celé společnosti. To nesporně souvisí s uvědoměním si faktu, že zdravý vývoj dítěte a péče o něj je základem zdravého fungování celé společnosti.

Dítě není objektem výkonu práv jeho rodičů, je subjektem, nositelem práv, jejichž ochrana v případě ohrožení nebo porušení ze strany osob za jeho výchovu zodpovědných musí být zabezpečena v podobě intervence ze strany státních orgánů. Na druhé straně však i tato intervence má své meze, jimiž je zájem a blaho dítěte. Dítě, které je s ohledem na svůj věk schopno formulovat své názory má mít právo vyjadřovat se ve vztahu k přijímaným opatřením.

Zákon č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je kvalitním instrumentem poskytujícím dětem nezbytnou ochranu jejich práv. Jasně vymezuje působnost orgánů činných na poli sociálně-právní ochrany dětí a navíc umožňuje, aby byla v rozsahu jím vymezeném poskytována též dalšími subjekty, které nemají postavení státního orgánu.

Jak však naznačuje předkládaná práce, celou problematiku je třeba chápat v širším kontextu. Zejména je třeba zkoumat, do jaké míry je efektivní spolupráce mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí a soudy, které v celém systému hrají nezanedbatelnou úlohu. Nezbytný je též rozvoj spolupráce a komunikace s nevládními organizacemi.

Jako hlavní problémy praxe se ukazují být zejména nedostatečné personální obsazení orgánů, nedostatek odborně školených pracovníků a vysoký počet dětí umísťovaných do ústavní péče. Je též upozorňováno na nedostatečné promítnutí zájmu dítěte do všech právních předpisů.

Otevřená též zůstává otázka, do jaké míry je u nás respektováno právo dítěte vyjádřit se ke všemu, co se ho osobně týká, což mu zaručuje mimo jiné i Charta práv dítěte schválená OSN.

Poznámky a odkazy na citovanou literaturu

- ¹ Mucha, I.: Texty ze sociologie. Praha: Vydavatelství 999, 2001, s. 138
- ² tamtéž, s. 138
- ³ Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003, s. 7
- ⁴ Dunovský, J.: Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum, 1987, s. 9
- ⁵ Mucha, I.: Texty ze sociologie. Praha: Vydavatelství 999, 2001, s. 156
- ⁶ tamtéž, s. 156
- ⁷ Možný, I. : Sociologie rodiny. Praha: Slon, 1999, s. 47
- ⁸ Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 10
- ⁹ Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003, s. 7
- ¹⁰ Sociální stát dle M. Potůčka je stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Liberální stát, jeho základní hodnotou je svoboda individua a stát je nutný k ochraně této svobody. Kde začíná osobní svoboda, končí státní moc, která může zakročit jenom, když je porušena svoboda osobní. (wikipedia)
- ¹¹ Národní zpráva o rodině, MPSV 2004, s. 7
- ¹² Penny Booth and Cahy Kennedy: The traditional Family and the Law, 2005, Family Law 482-487
- ¹³ Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 16an.
- ¹⁴ tamtéž, s. 16an.
- ¹⁵ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M.: Římské právo. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 143
- ¹⁶ tamtéž, s. 143
- ¹⁷ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 73
- ¹⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 89-90
- ¹⁹ Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003, s. 7

- ²⁰ zdroj: dětská práva.cz
- ²¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. Brno: Doplněk, 2001, s. 29
- ²² Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 17
- ²³ www.dětská práva.cz: Knight, J.: Dětská práva v mezinárodním kontextu, Práva dětí-teorie a praxe
- ²⁴ zajišťování či zabezpečování vývoje dětí, ochrana dětí, účast dětí na životě společnosti a jeho právní subjektivita
- ²⁵ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 9-14
- ²⁶ Novotná, V.: Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a Rodina 11/2004
- ²⁷ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 18
- ²⁸ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 25
- ²⁹ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí? Právo a Rodina 5/2006, s. 18
- ³⁰ Krausová, L., Novotná, V.: Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Aspi, 2006, s. 35
- ³¹ např. p. 178 Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který stanoví, že soud vyřizuje podněty a upozornění fyzických a právnických osob stran výchovy nezletilého a činí vhodná opatření
- ³² Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 28
- ³³ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 29
- ³⁴ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 108
- ³⁵ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí? (2.). Právo a Rodina 6/2006, s. 21
- ³⁶ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí? Právo a Rodina 5/2006, s. 18
- ³⁷ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 71

- ³⁸ Novotná, V.: Reforma veřejné správy v sociální oblasti. Právo a rodina
- ³⁹ Novotná, V.: Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí? (2.). Právo a Rodina 6/2006, s. 21
- ⁴⁰ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 32
- ⁴¹ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 46
- ⁴² Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 75
- ⁴³ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 80
- ⁴⁴ tamtéž, s. 84
- ⁴⁵ epravo.cz: Návrat českých dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu
- ⁴⁶ Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007, s. 34
- ⁴⁷ tamtéž, s. 35
- ⁴⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 110
- ⁴⁹ tamtéž, s. 39
- ⁵⁰ zařízení odborného poradenství pro děti, zařízení sociálně-výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně rekreační tábory pro děti, zařízení pro výkon pěstounské péče
- ⁵¹ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 93
- ⁵² www.epravo.cz : Molnárová, G. : Násilí v blízkém okolí - domácí násilí
- ⁵³ www.epravo.cz : Výkon práv a povinností rodičů, kteří spolu nežijí
- ⁵⁴ Radvanová, S.: Význam rodinné mediace. Právo a rodina 6/2001
- ⁵⁵ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 114
- ⁵⁶ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 137
- ⁵⁷ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 137
- ⁵⁸ Kovářová, D.: Ochranná opatření pro mladistvé. Právo a rodina 8/2006, s. 3

⁵⁹ Fretté v France (App 36515/97, rozsudek 26. 2. 2002)

⁶⁰ Jacobs, White: European Convention on Human Rights. New York: Oxford University Press Inc., 2006, s. 259

⁶¹ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002, s. 126

⁶² tamtéž, s. 127

⁶³ Novotná, V.: Úprava předběžných opatření v novele občanského soudního řádu a výkon opatrovnickví. Právo a rodina 9/2005, s. 19

Literatura a jiné prameny

1. Literatura

Dunovský, J. : Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum, 1987

Hrušáková, M. , Králíčková, Z. : České rodinné právo. Brno: Doplněk, 2001

Grecmanová, H., Holoušková, D., Urbanovská, E., Bůžek, A. : Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003

Jacobs, White : European Convention on Human Rights. New York: Oxford University Press Inc., 2006

Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. : Římské právo. Praha: C.H.Beck, 1995

Knappová, M., Švestka, J. a kol. : Občanské právo hmotné 3.díl. Praha: Aspi, 2002

Krausová, L., Novotná, V. : Sociálně právní ochrana dětí. Praha: Aspi 2006

Matoušek, O. : Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993

Možný, I. : Sociologie rodiny. Praha: Slon, 1999

Mucha, I. : Texty ze sociologie. Praha: Vydavatelství 999, 2001

Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F. : Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2007

Radvanová, S., Zuklínová, M. : Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999

2. Články

Hovorka, D. : Úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a rodina 8/2007

Kovářová, D. : Ochranná opatření pro mladistvé. Právo a rodina 8/2006

Národní zpráva o rodině, MPSV 2004

Novotná, V. : Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a Rodina 11/2004

Novotná, V. : Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí?, Právo a Rodina 5/2006

Novotná, V. : Jaké změny přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí? (2.). Právo a Rodina 6/2006

Novotná, V. : Reforma veřejné správy v sociální oblasti. Právo a rodina

Novotná, V. : Úprava předběžných opatření v novele občanského soudního řádu a výkon opatrovnictví. Právo a rodina 9/2005

Penny Booth and Cahy Kennedy : The traditional Family and the Law, Family Law 2005

Radvanová, S. : Význam rodinné mediace. Právo a rodina 6/2001

Westphalová, L. : Možnosti zásahu státu do práv rodičů a dětí- poskytování sociálně-právní ochrany. Právo a rodina 7/2007

Westphalová, L. : Možnosti zásahu státu do práv rodičů a dětí- poskytování sociálně-právní ochrany (2.). Právo a rodina 8/2007

3. Internet

www.detskaprava.cz

www.epravo.cz

www.strep.cz

www.fod.cz

4. Rozsudky ESLP

Fretté v France (App 36515/97, rozsudek 26.2.2002)

Wallová a Walla v Česká republika (stížnost č.23848/04)